

LUND
UNIVERSITY

Fördrivning av socialbidragstagare i Sverige

Problemrepresentationer hos kommuner och
organisationer i civilsamhället

Frida Jansson
GNVM03
VT 2022
Genusvetenskapliga institutionen
Lunds universitet
Handledare: Maria Wemrell

Abstract

This study examines displacement of people in need of social assistance in Sweden, a phenomenon that received media attention during the fall of 2020 under the name “social dumping”, that describes how municipalities around the country actively forces people to move to other municipalities. Through interviews with employees within municipalities who have received displaced people in need of social assistance and civil society organizations, discourses are examined by focusing on how they present displacement as a problem. Discourses from municipalities and civil society are also discussed in relation to each other and how they through their problem representations construct social assistance receivers as a group.

In the interviews, five central problem representations are identified that together present the interview participant’s perspective on Swedish welfare. It is addressed that there are structural problems and discourses on both national and local level in the Swedish welfare regime that enables and motivates municipalities around the country to systematically displace people from their homes. An extensive restructuring and deregulation of the housing market during many years has produced fundamental inequalities in Sweden, creating opportunities for displacement. Changes within the Swedish welfare has also been driven by marketization discourses as the interview participants talk about an increased tendency for the social services to deny social assistance or support. Neoliberal influences in Sweden has also constructed social assistance receivers as economic and social problems that do not live up to the ideal of the good citizen, which to a certain extent is reproduced by interview participants from municipalities. Displacement of newly arrived migrants further clarifies how neoliberal and racist discourses together operate and exclude people in Sweden.

Key words: Displacement, municipality, civil society, social services, welfare regimes

Denna studie undersöker fördrivning av socialbidragstagare, ett fenomen som uppmärksammades i media hösten 2020 under namnet ”social dumpning”, vilket beskrev hur kommuner runt om i landet genom socialtjänsten aktivt tvingar personer i behov av ekonomiskt bistånd att flytta till andra kommuner. Genom intervjuer med anställda i kommuner som tagit emot fördrivna socialbidragstagare samt civilsamhällesorganisationer undersöks diskurser i hur de presenterar fördrivning som ett problem. Diskurserna från kommunerna och civilsamhället diskuteras även i relation till varandra och hur de i sina problemrepresentationer konstruerar socialbidragstagare som grupp.

I intervjuerna identifieras fem centrala problemrepresentationer som tillsammans framför intervjudeltagarnas perspektiv på den svenska välfärden. Det framkommer att det både finns strukturella problem och diskurser på såväl nationell som lokal nivå i den svenska välfärdsregimen som möjliggör för och motiverar kommuner runt om i landet att systematisk fördriva människor från sina hem. Bostadsmarknadens omfattande omstrukturering och avreglering under många år har producerat en grundläggande ojämlikhet i Sverige som ger utrymme för fördrivning. Förändringar inom den svenska välfärden har också drivits av nyliberala diskurser där intervjudeltagarna berättar att det blir vanligare och mer accepterat att neka socialbidragstagare stöd. Nyliberalismens inflytande har också konstruerat socialbidragstagare som ekonomiska och sociala problem som inte lever upp till idealet om den goda medborgaren, vilket till viss del reproduceras från intervjudeltagare från kommunerna. Fördrivningen av nyanlända tydliggör också hur nyliberala och rasistiska diskurser tillsammans opererar och exkluderar människor i Sverige.

Nyckelord: Fördrivning, kommun, civilsamhälle, socialtjänst, välfärdsregimer

Innehållsförteckning

<i>Abstract</i>	2
<i>Inledning</i>	5
<i>Bakgrund</i>	7
<i>”Social dumpning” – ett begrepp som rymmer spänningar</i>	7
Ekonomiskt bistånd och rätten till bostad.....	7
Bosättningslagen.....	9
<i>Syfte och frågeställningar</i>	10
<i>Tidigare forskning</i>	10
<i>Metodologi</i>	13
<i>Metod och material</i>	15
Intervjuer.....	15
Urval, rekrytering och beskrivning av intervjudeltagare.....	16
Genomförande av intervjuer.....	18
Etik.....	19
<i>Teori</i>	20
Den ’misslyckade’ medborgaren och idén om nationen.....	20
Välfärdsregimer – välfärdens uppbyggnad.....	21
Välfärdens marknadslogik.....	23
What’s the problem represented to be?.....	24
<i>Analys</i>	25
Bostadsmarknaden - ett materiellt och strukturellt problem.....	26
Vem har rätt till välfärdstjänster?.....	30
Makt och ojämlikheter i mötet med socialtjänsten.....	34
Förskjutning av ansvar till civilsamhället.....	37
Bristande lagstiftning.....	38
Diskussion.....	39
<i>Avslutning</i>	47
<i>Referenser</i>	49
<i>Bilagor</i>	56

Inledning

Under hösten 2020 uppmärksammades diskussioner kring intern migration och fördrivning i Sverige. På många olika ställen i landet larmades det om kommuners hantering av personer i behov av ekonomiskt bistånd, ofta i form av bidrag och bostad. I medierna myntades ”social dumpning” som ett begrepp för att beskriva hur kommuner aktivt flyttar personer i behov av ekonomiskt bistånd till andra kommuner. I och med de många vittnesmålen och uttalandena om ”social dumpning” påpekades det också att fördrivningen systematiserats på vissa ställen (Karlsson och Eriksson 2022). I en del fall har det gått så långt att kommuner river sina bostäder för att förhindra att socialbidragstagare blir placerade i deras kommun (Pettersson 2020; Dagens Samhälle 2021). I samband med medierapporteringen fick Statskontoret i uppdrag att sammanställa en rapport om så kallad ”aktiv medverkan till bosättning i annan kommun” (Statskontoret 2020:19), vilken undersökte förekomsten av fördrivning i landets kommuner. I rapporten konstaterades det att 63 % av de 191 kommunerna som deltog i enkäten hade blivit kontaktade av personer som hade tvingats flytta och att flytten var administrerad av deras tidigare hemkommuner (ibid.).

Hur ”aktiv medverkan till bosättning” eller ”social dumpning” sker rent praktiskt varierar. Statskontorets rapport ger några olika exempel som framkommit genom intervjuer med kommunala tjänstepersoner. En del kommuner kräver exempelvis att man måste ansöka om bostad i andra kommuner för att beviljas ekonomiskt bistånd vilket i slutändan ofta leder till en oönskad flytt. Det kan även handla om att hemkommunen betalar flyttkostnader eller hyra de första månaderna för en bostad i en annan kommun för att på så sätt uppmuntra till flytt. Vidare erbjuder vissa kommuner bostadsrådgivning, även kallad bolotsning, där de anordnar bostadskontrakt åt socialbidragstagare hos privata hyresvärdar (Aguirre 2022) eller hjälper till att ställa dem i bostadsköer i andra kommuner. Trots att rapporter och enkäter tydligt visar på en systematik i att socialbidragstagare blir tvingade till flytt är det ingen kommun som öppet vill erkänna att de befinner sig på den utövande och administrerande sidan. Kommunpolitiker nekar till anklagelser trots de har kritiserats under flera års tid (Kassnert 2022). Enligt Statskontorets rapport är det fyra, delvis överlappande grupper som blir särskilt utsatta. Nyanlända, personer med missbruk eller sociala problem, personer i behov av skyddat boende och strukturellt hemlösa har framkommit som extra utsatta för detta av sin hemkommun (Statskontoret 2020:19). I en rapport från Västmanlands län framförs även de negativa

konsekvenserna som detta har för barn då de inte får tillgång till stöd och insatser som de skulle behöva (Länsstyrelsen Västmanland 2022).

Pull et al. (2021, s 1) skriver att “displacement needs to take a much more central place in our understanding of urban injustices.” Den mediala debatten framförde att fördrivning till stor del men inte uteslutande förekommer i en urban miljö och är ett fenomen som exkluderar människor vars närvaro både påtvingas och begränsas på samma gång. Hur kommer det sig att vissa människors mobilitet och närvaro ses som problematisk och därmed måste hanteras på olika sätt? En påtvingad flytt över kommungränser och ibland långväga innebär att dessa personer varken kan välja att stanna eller själva välja vart de ska flytta och leva sina liv. Dessa interna och selektiva migrationsmönster konstrueras och påtvingas en stor, heterogen grupp i Sverige vari alla på något sätt är i behov av ekonomiskt bistånd.

Välfärdsstaten och fördelningen av välfärdens resurser har alltid varit viktiga frågor för genusvetenskaplig forskning i Norden där utbredd marknadisering och privatisering av välfärden har förändrat diskurser kring olika sociala frågor (Keskinen, Stoltz, Mulinari 2021, s 9). Kommuners styrning och hantering av socialbidragstagares mobilitet är i allra högsta grad en viktig fråga för feministiska perspektiv på den svenska välfärden och därför kommer dess inkluderande och exkluderande processer att undersökas i denna uppsats. Undersökning av diskurser kring denna systematiska fördrivning av socialbidragstagare kan också bidra till en ökad förståelse för hur socialbidragstagare konstrueras som grupp i samhället. Dessa diskurser är intressanta att undersöka både inom kommuner och inom civilsamhället för att se hur dessa förhåller sig till varandra på grund av deras olika positioner som utövare av välfärdsinsatser i Sverige. Vidare kan denna studie vara ett bidrag till de nya strömningarna inom migrationsforskning som ifrågasätter den binära uppdelningen mellan medborgare och migranter, en uppdelning som länge varit dominerande. Att undersöka detta exkluderande fenomen som utesluter en större grupp kan bidra till en mer komplex förståelse av migration och medborgarskap och i enlighet med Anderson rikta blicken mot “informal exclusions within citizenship” (2019, s 2).

Bakgrund

”Social dumpning” – ett begrepp som rymmer spänningar

Social dumpning har myntats som ett begrepp för att förklara hur kommuner tvingar socialbidragstagare att flytta och begreppet har fått fäste i den offentliga debatten.

Statskontoret har i sin rapport definierat fenomenet som kommuners aktiva medverkan till bosättning i annan kommun. Amcoff (2021) menar dock att ”social dumpning” inte är unikt för vår samtid utan att mellankommunala dispyter kring socialbidragstagare går tillbaka till 1700- och 1800-talet i Sverige och de så kallade sockenkrigen. Även under denna tid försökte man på olika sätt få personer att flytta från sin socken för att på så sätt minska sina egna kostnader.

”Social dumpning” i sig är ett laddat begrepp som kan ifrågasättas och konstrueras på ett annorlunda sätt. Begreppet pekar på problematiken att socialbidragstagare blir ”dumpade” från en kommun till en annan. Genom denna beskrivning konstrueras socialbidragstagarna som en belastning och ett problem som en annan kommun måste ta hand om vilket är en förenklad bild av denna praktik.

Som ett motstånd mot denna inramning av fenomenet kommer jag istället använda mig av begreppet ”displacement”, vilket jag på svenska översätter till fördrivning, som Pull et al. (2021, s 8) menar är en grundläggande princip för hur städer produceras och reproduceras. Att använda fördrivning istället för ”social dumpning” skiftar fokus bort från kommunerna till socialbidragstagarna. På så sätt lyfts effekter av den systematik som resulterar i att enskilda personer och familjer inklusive barn tvingas lämna sina tidigare liv och istället bo i en annan kommun utan att de själva valt det.

Ekonomiskt bistånd och rätten till bostad

Ekonomiskt bistånd kallas det stöd som man som privatperson kan söka hos socialtjänsten i sin kommun. Biståndet innefattar försörjningsstöd och även bistånd till livsföringen i övrigt vilket är ett stöd som går till utgifter som uppstår mer sällan, exempelvis kostnader för tandvård eller medicin. Försörjningsstödet är uppdelat i två delar, där den ena delen går till vardagliga utgifter där minimibeloppet utgår från en riksnorm och innehåller kostnader för

bland annat livsmedel, kläder, förbrukningsvaror och lek och fritid. Den andra delen av försörjningsstödet består av kostnader för boende, hemförsäkring, el, a-kassa, fackförening och arbetsresor (Socialstyrelsen 2022).

I Sverige är det en grundläggande rättighet att ha en bostad att bo i. I regeringsformen (1974:152) konstateras det i kapitel 1, 2 § att:

“Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa.”

För kommunernas arbete med bostadsförsörjningen och ekonomiskt bistånd fungerar socialtjänstlagen som en ramlag vilken ger utrymme för tolkning vid val av stöd samt av de krav som ska ställas på den enskilde individen för att ge hjälp till bostad (Socialstyrelsen 2018). Enligt socialtjänstlagen är varje kommun skyldig att tillhandahålla bostäder till dess invånare. Socialtjänsten har även ett särskilt ansvar för grupperna äldre personer, personer med funktionsnedsättning och nyanlända som anvisas till en kommun genom bosättningslagen (ibid).

Utöver detta arbetar varje kommun efter egna riktlinjer för stöd, vilket innebär att det kan skilja sig från kommun till kommun hur man arbetar, även om kommuner har samma övergripande ansvar och lagar att förhålla sig till. Vidare poängteras det i socialtjänstlagen att verksamheten har som ett grundläggande mål att respektera människans självbestämmanderätt och integritet (SFS 2001:453). Staaf och Corter (2021) menar också i sin sammanfattning av socialtjänstlagen att socialtjänstens arbete även bygger på frivillighet och självbestämmande: ”Inom ramen för socialtjänstens resurser ska det finnas möjligheter till valfrihet som inte enbart handlar om att samtycka eller icke samtycka till insatser, utan även så långt det är möjligt kunna få välja mellan olika insatser. Ingen ska behöva påtvingas sociala insatser som den inte vill ha eller tror på” (s 17). Dessa principer och mål utgör en viktig grund i uppsatsen och huruvida beslutet om att flytta har tagits gemensamt med kommunen och den enskilde individen. Socialtjänstens sätt att utreda människors behov och besluta kring ekonomiskt bistånd har ett stort inflytande i frågor kring människors trygghet, varande och exkludering - en maktposition som heller inte har stått utan kritik (Nordling och Persdotter 2021; Barzoo 2015).

Bosättningslagen

Efter 2015 ökade antalet flyktingar som kom till Sverige och ansökte om uppehållstillstånd. Under denna period uppstod en diskussion om att Sveriges kommuner tog olika mycket ansvar i mottagandet av nyanlända, flyktingar som ansökt om och fått beviljat uppehållstillstånd och som omfattas av lagen om etableringsinsatser (Jansson-Keshavarz & Nordling 2022, s 2). Mottagandet av nyanlända var då frivilligt vilket innebar att mottagandet fördelades mellan ett mindre antal kommuner, vilket resulterade i brist på tillgängliga bostäder i de kommunerna. Som ett svar på detta infördes bosättningslagen i mars 2016. Denna tydliggjorde ansvarsfördelningen mellan Migrationsverket som statlig myndighet och kommunerna, där varje kommun ska delta i mottagande av nyanlända. I samband med införandet av bosättningslagen uttryckte regeringen att integrationen av nyanlända skulle gå snabbare och bli bättre (Arbetsmarknadsdepartementet 2016). Fördelningen till varje kommun bestäms utifrån ett antal faktorer. Bland annat utgår man ifrån kommunens population, hur möjligheterna på arbetsmarknaden ser ut i kommunen och hur många nyanlända som tagits emot tidigare. Utifrån bosättningslagen får varje kommun ekonomisk kompensation från staten under två års tid för varje nyanländ person som kommunen tar emot. Dessutom betalar staten ut ett stöd varje månad till nyanlända i åldern 20–64 år som deltar i etableringsprogrammet som också pågår i ungefär två års tid.

Bosättningslagen har fått omfattande kritik från civilsamhälle, forskare och aktivister. Den har exempelvis kritiserats för att inte uppfylla sitt syfte om en hållbar integration eftersom lagen ändå tillämpats på olika sätt i olika kommuner. Vissa kommuner tillhandahåller enbart tillfälliga bostadslösningar under de två första åren, vilket försvårar de nyanländas levnadssituation. I en rapport ställer sig exempelvis Grange och Björling (2020, s 9) frågan om för vem rättvisa skulle uppnås genom införandet av bosättningslagen. De strukturella ojämlikheterna kvarstår och många nyanlända riskerar att försättas i hemlöshet efter den tvååriga etableringstiden (ibid., s 70). Lagen har även kritiserats för att den leder till kortsiktiga boendelösningar med oskälig standard, vilket Jansson-Keshavarz och Nordling (2022, s 10) menar visar hur kommunala praktiker av boendekontroll försätter nyanlända i ett tillstånd av väntan och osäkerhet.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att bredda förståelsen för fördrivning av socialbidragstagare och hur en sådan systematiserad praktik förstås utifrån två olika professionsroller. Genom intervjuer med anställda i kommuner som tagit emot fördrivna socialbidragstagare samt civilsamhällsorganisationer kommer fokus läggas på diskurser kring hur fördrivningen framställs som ett problem. Problemrepresentationerna kommer sedan sättas i dialog med teorier kring välfärdsregimer, marknadisering och konstruktioner av medborgarskap. Uppsatsen kommer svara på följande frågor:

- *Hur förstås och beskrivs fördrivning av socialbidragstagare som ett problem av anställda inom civilsamhällsorganisationer samt av anställda på kommunal nivå? Hur förhåller sig dessa problemrepresentationer till varandra?*
- *Hur konstrueras socialbidragstagare som grupp utifrån dessa problemrepresentationer?*

Tidigare forskning

En sammanställning av tidigare forskning har som syfte att ge en bild av vad forskare hittills har bidragit med för kunskap och även diskutera vilken roll denna uppsats fyller i relation till den. Denna forskningsöversikt kommer innefatta forskning inom det feministiska forskningsfältet och forskningsdiscipliner som har tydliga kopplingar till genusvetenskaplig forskning. Nyliberalismens framväxt, bostadsmarknadens marknadisering, stigmatisering och utanförskap är några av de teman som tidigare forskning lyfter fram.

Grundström hävdar att “housing is almost entirely overlooked in mobility studies.” (2018, s 96), även om boende är en viktig faktor i människors förflyttning och vardagliga liv. Dock är boende och bostadsmarknadens utveckling av stort intresse för forskare inom en rad olika discipliner och kopplas ofta samman med begrepp som prekaritet och utanförskap i resonemang kring mobilitet. Listerborn (2021), en forskare som anlägger kritiska och feministiska perspektiv på urban teori, undersöker levda erfarenheter av ojämlikheter på bostadsmarknaden i Malmö. Hon pekar på hur neoliberalism, genusrelationer, välfärdsregimer

och rasism skapar sociala processer som leder till “housing precariousness”, ett begrepp som Clair et al. (2019, s 16) ramar in som ett tillstånd av olika former av osäkerhet i relation till den egna bostadssituationen. Listerborn kopplar även ihop detta utanförskap med andrahandsmarknaden för bostäder: “being housed on the margins of society on temporary and insecure contracts.” (2021, s 2).

Bostadsmarknaden ses i denna forskning som en arena där gränser mellan exkludering och inkludering dras, både genom politiska beslut på nationell nivå och processer på lokal nivå genom den kommunala politiken. Hedin et al. (2012, s 460) beskriver att Sveriges bostadsmarknad har genomgått en övergripande och snabb utveckling mot att bli en av de mest marknadsstyrda i det Globala Nord vilket har förändrat tillgången till bostäder och därmed ökat ojämlikheter, inte minst i landets större städer. Lokala planer och bostadspolicyer har även satts i verket. Baeten och Listerborn undersöker utvecklingen i Landskrona och hur kommunpolitiker där har försökt hindra vissa socioekonomiska grupper från att bo kvar eller flytta dit, exempelvis genom att boenden till tillgängliga priser konstrueras som ett problem som ska åtgärdas (2015, s 259). Så kallad “renoviction”, en sammansättning av “eviction” och “renovation” är ett annat begrepp som återkommer i studier kring urbana ojämlikheter där renovering av bostäder har satts i system för att höja hyrorna vilket sedan leder till tvångsflyttningar av låginkomsttagare som inte har råd att bo kvar (Baeten et al. 2017; Baeten & Listerborn 2015; Westin 2011).

En exkluderande bostadsmarknad och ett minskande antal hyresbostäder har gett upphov till organisering av aktivistnätverk och civilsamhällsorganisationer på olika håll i Sverige. Att skapa forum för diskussion och kampanjer för att uppmärksamma orättvisor som hyresgäster i allt större grad ställs inför är menar Listerborn, Molina och Richard (2020), ett sätt för dem att återta sin värdighet och göra motstånd mot den neoliberal utvecklingen av bostadsmarknaden. Kritiken mot bostadssituationen ses även som tätt sammankopplat med motstånd mot rasism, fattigdom, stigmatisering samt privatiseringen av allmänna utrymmen (ibid, s 133). Aktivistnätverken visar också vikten av motstånd och kritik för att kunna föreställa sig en annan framtid med en rättvis bostadsmarknad (ibid. s 134).

I litteraturen framkommer de båda begreppen gentrifiering och displacement, på svenska tvångsflyttning eller fördrivning, men det görs en tydlig distinktion mellan dessa begrepp. Gentrifiering har enligt en neoliberal uppfattning setts som en positiv utveckling i urbana

miljöer på grund av dess förmåga att “återuppliva” områden (Newman och Wyly 2006, s 26). Kritiska röster påpekar istället att tvångsförflyttning är en akut konsekvens av gentrifiering som många gånger drivs på av offentlig sektor (ibid.), ett perspektiv som också framförs av Baeten och Listerborn (2015) i deras studie om Landskrona. Newman och Wyly (2006, s 27) ger exempel på sätt genom vilka vissa grupper i New York, ofta låginkomsttagare, rasifierade personer och hushåll med barn, blir systematiskt tvångsförflyttade från sina boenden. Genom rivning, ökade hyreskostnader, trakasserier eller vräkningar kan sådana processer av exkludering och fördrivning genomföras. Utifrån dessa exempel på fördrivning representerar fördrivningen av socialbidragstagare i Sverige ytterligare en aspekt att tillägga, nämligen kommunernas och socialtjänstens roll i processer av exkludering.

Migration och sociala policyer har av flera forskare setts som tätt sammanvävda, då utformningen av policyer får stora implikationer för människors mobilitet och vardag. Nordling och Persdotter (2021) undersöker den kommunala socialtjänstens distribuering av ekonomiskt bistånd till papperslösa migranter i Malmö som ett kontrollerande av deras mobilitet. En allt stramare policy kring ekonomiskt bistånd, både i form av pengar och bostad, som implementerades 2017 innebar att Malmö stad gick från att vara den första kommunen som erkände papperslösas rätt till ekonomiskt bistånd år 2013 till att reproducera en restriktiv diskurs kring papperslösa migranter utifrån den primära uppfattningen att de borde lämna Sverige på grund av deras illegala status (ibid, s 162). Detta visar på Nordling och Persdotters argument om hur ekonomiskt bistånd är “a site of internalized and indirect bordering” (ibid, s 164.) Andra forskare uppmärksammar även genom feministiska teorier och kritiska rasteorier ett systematiskt kontrollerande av romer och så kallade “vulnerable EU-citizens”, som exkluderas och tvingas bort från sina hem runt om i landet där deras varande och mobilitet konstrueras som något ytterst problematiskt (Persdotter 2019; Teodorescu och Molina 2021).

I forskning kring socialtjänsten och ekonomiskt bistånd har intervjustudier undersökt erfarenheter av att leva på ekonomiskt bistånd i Sverige. Trots beviljat bistånd uttrycks stor ekonomisk stress kring att klara av vardagen och att den beroendeställning som konstrueras i förhållande till sin biståndshandläggare kan inge en bristande känsla av autonomi och istället stor maktlöshet och hopplöshet (Marttila et al. 2010, s 149; Bergnehr 2016, s 25). Samtidigt lyfter Marttila et al. (2013) i en annan artikel upp ett motståndsperspektiv genom att peka på strategier för att ta sig ur ekonomiskt sårbara situationer samt på utsatta personer rätt till agens genom delaktighet i de beslut som tas av socialtjänsten.

Denna uppsats knyter an till många av de tidigare studier som har gjorts inom feministisk och socialpolitisk forskning. Dessutom kopplar denna uppsats samman kommuners och socialtjänsters kontrollerande funktion med den bostadspolitiska arenan där processer av exkludering och stigmatisering opererar och kan i det mötet bidra med ny kunskap. I Statskontorets rapport (2020:19) om aktiv medverkan till bosättning inkluderades inte civilsamhället i de intervjuer eller enkäter som distribuerades, trots att det finns organisationer och föreningar som i stor utsträckning är engagerade och arbetar med de grupper som fördrivs. Mot bakgrund av detta kan civilsamhällets resonemang och diskurser kring fördrivning i denna uppsats fylla en kunskapslucka gällande civilsamhällets perspektiv på den svenska välfärden och socialtjänstens hantering av socialbidragstagare. Detta utifrån civilsamhällets annorlunda position i samhället, i förhållande till offentligt anställda tjänstepersoner inom kommuner.

Metodologi

Mitt intresse och tillika oro för fördrivningen av socialbidragstagare uppstod i samband med min praktik på en kommun i Skåne. I samband med författandet av en migrationsrapport i den kommunen uppkom det i intervjuer med handläggare och socialsekreterare på socialtjänsten att det fanns en oro för andra kommuners behandling av nyanlända som tvingats flytta till kommunen och uppmanats att kontakta socialtjänsten därefter. Jag blev både förvånad och upprörd över denna pågående systematik och att det fanns alldeles för få svar på de frågor jag hade. Hur resonerar man kring det här på kommuner runt om i landet? Varför kan det här fortsätta att hända? Har civilsamhällesorganisationer en helt annan bild av det här? Alla dessa tankar som snurrat i huvudet de senaste åtta månaderna har påverkat mina val av hur denna studie har utformats och nedan kommer jag presentera mina tankar kring forskningsprocessen och utformningen av denna uppsats. Jag kommer även redogöra för hur jag ser på kunskap och sättet att göra kunskap på.

Genom språket finns det möjlighet att förstå hur sociala relationer skapas och fungerar i praktiken och det är genom språket som vi kan få en inblick i människors historier, kunskaper och diskurser som är meningsfulla aspekter av sociala relationer (Scott 1988, s 34; Mason 2017, s 111). Scott framför att “without attention to language and the processes by which

meanings and categories are constituted, one only imposes oversimplified models on the world” (1988, s 35). Frågor som bör ställas utifrån en sådan poststrukturalistisk utgångspunkt kring verklighetens beskaffenhet gäller meningsskapande processer kring hur makt konstrueras och opererar i dessa (ibid). Foucault är en av de som försökt besvara dessa frågor genom att rikta fokus mot diskurser, det vill säga vilka idéer och kategorier som konstrueras som naturliga och förgivettagna. I detta sammankopplar han makt och vetande med språket och dess inverkan på individers och grupper realiteter. I dessa processer ser han även staten som en central aktör som styr och hanterar befolkningen på olika sätt (Foucault 2002, s 50).

Utifrån denna utgångspunkt är en grundläggande epistemologisk synpunkt för mig att kunskap är situerad och subjektiv. Det finns ingen objektiv sanning som ska blottläggas, istället finns en pluralitet av diskurser som existerar på samma gång. Samtidigt går det ofta att utläsa vilka diskurser som är dominerande och allmänt accepterade, vilket också kan förändras över tid. Denna förståelse av kunskap innebär också att konstruktioner av kunskap är flytande och ständigt i förhandlingsläge. Genom att belysa diskurser kan denna studie bidra med viktig och meningsfull kunskap om maktförhållanden och sociala relationer som opererar i samhället och som får verkliga konsekvenser, exempelvis för de personer som är i behov av ekonomiskt bistånd i Sverige. Utgångspunkten om att kunskap är situerad och subjektiv handlar också om att förkasta synen på forskaren som osynlig och icke delaktig i produktionen av kunskap (Haraway 1988, s 581), då situerad kunskap är likväl ett etiskt som ett metodologiskt förhållningssätt till det som ska utforskas. Enligt Haraway innebär detta att ha ett kritiskt förhållningssätt till sin egen position i forskningen: ”I am arguing for the view from a body, always complex, contradictory, structuring and structured body, versus the view from above, from nowhere, from simplicity.” (Haraway 1988, s 589). Detta är ett grundläggande förhållningssätt i feministisk forskning oavsett om det gäller att forska utifrån marginaliserade grupperns perspektiv eller att som i denna uppsats anamma Harding och Norbergs angreppssätt att ”studera uppåt”, vilket i praktiken innebär: ”studying the powerful, their institutions, policies, and practices instead of focusing only on those whom the powerful govern.” (Harding och Norberg 2005, s 2011). Genom att undersöka diskurser inom statliga institutioner och även civilsamhället är det möjligt att förstå de meningsskapande processer som styr och hanterar grupper i samhället.

Metod och material

Detta avsnitt presenterar och motiverar valet att undersöka fördrivning av socialbidragstagare genom intervjuer med tjänstepersoner på kommunal nivå och personer som jobbar inom civilsamhällesorganisationer. Jag kommer diskutera intervjuer som metod för datainsamling och vad ett sådant forskningsarbete innebär när det kommer till utformning och etiska ställningstaganden.

Intervjuer

Vid utformandet av ett forskningsprojekt är det enligt Mason viktigt att se kopplingen mellan forskningsfrågorna och valet av metod, detta för att tänka kreativt och för att kunna tillgodose alla de behov som finns inom ens intellektuella pussel (2017, s 23). Vad kan jag få reda på med olika metoder och hur kan de hjälpa till att svara på mina frågor? Vilken metod uppfyller mitt forskningssyfte på bästa sätt? (ibid, s 25). Dessa frågor kan leda vägen till den metod som kan lyfta forskningen till dess fulla potential. Användning av kvalitativa metoder är ett sätt att undersöka människors subjektiva erfarenheter och hur de skapar mening kring saker i sina liv. Intervjuer som en kvalitativ forskningsmetod är vidare användbara för att kunna analysera detaljerade data om människors upplevelser och perspektiv (Leavy och Harris 2019, s 138). Detta är även i linje med mitt epistemologiska ställningstagande att kunskap är situerad och subjektiv. Då mitt syfte med denna masteruppsats är att undersöka diskurser utifrån två olika professionsroller är det passande att jag använder mig av djupintervjuer då dessa oftast handlar om ett specifikt ämne eller problem samt då “[q]uestions do not have a finite set of acceptable responses, such as yes or no, but rather, participants can use their own language to respond” (ibid, s 138–139). Genom att låta intervjudeltagarna få resonera med egna formuleringar kommer det bli möjligt att utläsa diskurser och därmed förstå deras representationer av problemet med fördrivning av socialbidragstagare.

Intervjuer kan utföras på olika sätt och med olika grad av struktur. I denna studie var intervjuerna av semistrukturerad karaktär. De följde en intervjuguide som förbereddes för att se till att intervjuerna täckte olika områden, samtidigt som det var möjligt att ändra ordningen på frågorna och ställa kompletterande frågor för att få tillgång till mer detaljerade resonemang. Intervjuguiden var därmed en grund som kunde utvecklas vidare under intervjuerna.

Urval, rekrytering och beskrivning av intervjudeltagare

Barzoo påpekar att “social workers as municipality employees in Sweden represent the welfare system and its practices, routines, and regulations.” (2015, s 555). Tjänstepersoner inom socialtjänsten har stor makt på grund av deras avgörande roll när det gäller administrerandet av fördrivning samt även i de kommuner som är på den mottagande sidan. Det är i deras beslut och förhandlingar kring ekonomiskt bistånd som socialbidragstagares varande och mobilitet villkoras och genom deras professionsroller kommer de i kontakt med eller har en insikt i fördrivning som fenomen. Därför är det viktigt att undersöka och analysera hur de i sina professionsroller problematiserar och framställer problemet samt vilka lösningar som föreslås eller strategier som tas i bruk.

Likaså har civilsamhället en viktig funktion i samhället, inte minst som ett viktigt alternativ till staten och marknaden, exempelvis i termer av stöd och sociala insatser (Harding 2012, s 24). Exempelvis tillhandahåller civilsamhällesorganisationer insatser inom välfärdsområdet inom utbildning, integration, hälso- och sjukvård (SOU: 2019:56, s 49). Även möjligheten att organisera sociala gemenskaper gör att det finns möjlighet att vara en motvikt till den offentliga sektorn och därmed påverka dess utformning (Harding 2012, s 24). Man har även kunnat se att det blivit allt vanligare att kommuner och civilsamhällesorganisationer samarbetar kring frågor genom idéburna offentliga partnerskap (IOP) där civilsamhället får ett större inflytande och ansvar att genomföra insatser på lokal nivå (SOU: 2019:56, s 14).

Intervjudeltagarna blev alltså intervjuade i egenskap av deras professionsroller (Kvale 1997, s 97) och vid urval av intervjupersoner använde jag mig främst av ett strategiskt urval. Genom ett strategiskt urval menar Mason att “the sample is designed to encapsulate a relevant range in relation to the wider universe, but not to represent it directly” (2017, s 58). Samtidigt skulle urvalet specificeras och inte ske ad hoc (ibid.). Jag kontaktade via e-post ett stort antal kommuner som uttalat sig i media om att socialbidragstagare har blivit tvingade att flytta till deras kommun, detta för att säkerställa att få tillräckligt många svar. Vid kontakt med kommunerna fanns det ofta möjlighet att kontakta enskilda tjänstepersoner direkt, bland annat socialchefer eller kommunpolitiker. I andra fall fanns det enbart möjlighet att ta kontakt via en generell mailadress till kommunen som sedan skickade meddelandet vidare till rätt förvaltning och anställd. I fyra fall var det den jag kontaktade från början som blev intervjuad men jag fick även kontakt med andra intervjudeltagare genom den ursprungliga kontakten,

vilket innebär att fyra intervjudeltagare rekryterades med hjälp av snöbollsmetoden (Mason 2017). Jag fick kontakt med ytterligare två kommunanställda personer via e-post som sedan slutade svara och därmed avböjde från att delta i min studie. En anställd på en organisation från civilsamhället avböjde från att delta på grund av hög arbetsbelastning.

Intervjudeltagarna som jobbar inom den kommunala verksamheten arbetar alla på mindre kommuner med ett lågt antal invånare. Kommunerna är lokaliserade i mellersta och norra delen av Sverige. De har olika arbetsroller och jobbar inom olika delar av den kommunala organisationen, de flesta med en direkt koppling till socialtjänstens arbete. En intervjuperson jobbar som socialsekreterare på socialtjänsten med ekonomiskt bistånd med inriktning mot vuxna och har tidigare jobbat på en annan kommun med liknande uppgifter. En är ordförande för kommunstyrelsen sedan några år tillbaka och är därmed anställd som kommunalråd för det största partiet i kommunen. Två intervjudeltagare jobbar som chefer inom sin respektive kommun. Den ena är chef för individ- och familjeomsorgen i sin kommun och har delvis ansvar för verksamheten ekonomiskt bistånd. Den andra jobbar som socialchef och har även chefsansvar för kommunens skola och arbetsmarknadsenhet och har jobbat i samma kommun i många år.

Vid rekrytering av intervjupersoner från civilsamhällesorganisationer fick jag under min praktikperiod kontaktuppgifter till en organisation som deltog i ett offentligt seminarium och som bland annat möter personer som blivit utsatta för fördrivning. Intervjudeltagaren från denna organisation valdes därmed ut på grund av tillgänglighet. Därefter kontaktade jag civilsamhällesorganisationer som erbjuder stöd till nyanlända personer, personer med missbruk eller behov av annat socialt stöd, personer i behov av skyddat boende och strukturellt hemlösa, vilka är de grupper som är särskilt utsatta för fördrivning enligt Statskontorets rapport (2020:19). Till stor grad är dessa grupper överlappande vilket jag tar i beaktning samtidigt som det är av intresse att intervjua personer inom olika organisationer för att få ett bredare perspektiv.

Intervjupersonerna verksamma inom civilsamhället jobbar inom fyra olika organisationer som ger stöd och insatser till olika individer och samhällsgrupper. Två anställda jobbar inom organisationer som utgår från en storstad i Sverige och i orter och städer i närheten. Intervjupersonerna från båda organisationerna arbetar bland annat med att stötta personer i deras kontakt med myndigheter, exempelvis som socialt ombud. Organisationerna stöttar

bland annat personer med missbruk eller som befinner sig i strukturell hemlöshet. De hjälper också många nyanlända personer och familjer som kommit till Sverige och som blivit anvisade enligt boställningslagen. En intervjudeltagare jobbar på ett rikstäckande förbund som arbetar för att stötta våldsutsatta kvinnor och barn. En jobbar på en organisation i en annan storstad som jobbar med personer som befinner sig i någon typ av social utsatthet så som beroende, hemlöshet, våld i nära relation eller psykisk ohälsa. Hen jobbar som en form av stödjande kontaktperson på en mottagning och kan hjälpa till med att lotsa personer vidare till att ta kontakt med rätt myndighetsperson eller kan ge stöd där det inte finns stödinsatser från myndigheter eller där stödinsatserna inte är tillräckliga.

Genomförande av intervjuer

Samtliga intervjuer genomfördes på distans, antingen via telefon eller via zoom. Zoom var det ursprungliga valet för alla intervjuer, men vid två intervjutillfällen ledde tekniska problem till att intervjuerna genomfördes via telefon. Beslutet om att genomföra intervjuerna på distans togs dels på grund av den rådande smittspridningen av covid-19 under utformandet av studien men även då jag inte ville begränsa mig geografiskt i urvalet av intervjupersoner (Gray et al. 2020, s 1292). Detta innebar möjligheten att ha ett större val av intervjudeltagare från olika delar av landet.

Intervjuerna varade mellan fyrtio minuter och en timme och samtliga intervjuer genomfördes i mars månad. Totalt utfördes sju intervjuer med sammanlagt åtta intervjudeltagare varav en man och sju kvinnor deltog. Fyra intervjupersoner var från kommuner och fyra från civilsamhället. Intervjuerna transkriberades allt eftersom de utfördes och efter transkriberingen raderades de inspelade intervjuerna. Vid transkribering anonymiserades intervjuerna direkt. Namn på personer eller platser togs därmed bort för att inga personuppgifter eller personlig information skulle lagras längre än nödvändigt. De transkriberade intervjuerna kodades induktivt genom att det transkriberade intervjumaterialet först lästes igenom flera gånger och därefter delades upp i centrala teman som identifierats. Dessa centrala teman analyseras sedan genom tre teoretiska koncept eller perspektiv samt genom Bacchis (2009) analysverktyg "What's the problem represented to be?" (WPR). Bacchis analysverktyg överlappar med de metodologiska och teoretiska diskussionerna för denna uppsats och därför kommer användningen av Bacchis WPR-analys att redogöras för efter de teoretiska koncepten för att ge en samlad förståelse av dess användning.

Etik

Den makt man har i rollen som forskare kan enligt Reinharz (1992, s 19) ifrågasättas till en viss grad i samband med intervjuer eftersom intervjusubjekten har möjlighet att formulera sig med sina egna ord när de berättar om sina erfarenheter, tankar och perspektiv. Samtidigt är det viktigt att reflektera kring den deltagande roll som forskarrollen innebär eftersom både den som intervjuar och den som blir intervjuad deltar i processen av kunskapsproduktion och meningsskapande. Vid intervjuer online är det särskilt viktigt att reflektera kring denna relation då mötet inte sker fysiskt. Gester och fysiska uttryck kan gå förlorade vilket kan vara en viktig del för att förstå den hela kontexten av intervjun. Samtidigt menar Linabary och Hamel i linje med andra forskare att kvalitativa intervjuer online fortfarande bidrar med värdefulla data i samma utsträckning som traditionella intervjuer (Linabary & Hamel 2017, s 101). Vad som är viktigt är att som forskare vara extra uppmärksam under sina intervjuer och gentemot sitt insamlade material för att utläsa kroppsliga gester eller ansiktsuttryck som kan skilja sig från fysiska intervjuer (ibid, s 100).

Reflexivet är en grundläggande premiss inom feministisk forskningstradition och så även för Bacchi, vilket hon skriver om i relation till användandet av analysverktyget "What's the problem represented to be?" (2009). Appliceringen av WPR-analysens sex frågor behöver göras med stor medvetenhet och reflexivet (ibid, s 19). Egna erfarenheter och diskurser som varit närvarande och som är aktuella idag har en inverkan på oss alla, vilket innebär att det finns en risk att man accepterar vissa problemrepresentationer mer än andra. Genom att vara medveten om och resonera kring sin egen position i förhållande till materialet är det lättare att uppmärksamma och förhålla sig till det om sådana tendenser skulle uppstå under bearbetningen av materialet.

Vid studier som involverar andra människors berättelser och perspektiv är det av vikt att de blir informerade om studiens syfte, vad ett deltagande i studien innebär samt att de får möjlighet att ge samtycke till sitt deltagande. Efter upprättad mailkontakt med intervjudeltagarna skickade jag ett dokument med mer information om min studie, hur jag skulle hantera materialet i analysen, vilka uppgifter som samlades in samt att allt material skulle förvaras på ett lösenordskyddat USB-minne. De fick även information om att anonymitet skulle säkerställas samt att de när som helst hade möjlighet att avböja deltagandet i studien under uppsatsens författande utan motivering. Efter erhållande av information gav de

samtycke till deltagande i ett mail och genom att bekräfta den föreslagna tiden eller genom att föreslå en intervjutid som passade dem. Vid intervjutillfället bad jag även om samtycke till att spela in intervjun, vilket det informerades om i informationsbrevet. I ett fall efterfrågades intervjufrågorna på förhand och den personen fick därmed intervjuguiden via e-post några dagar innan intervjun ägde rum. I en intervju deltog två personer då de ansåg att bådas perspektiv och kunskap om ämnet behövdes.

Teori

För att förstå processer av kontroll, exkludering och inkludering är det viktigt att förstå processernas ursprung och hur de opererar. Genom att undersöka dessa processer kan vi utveckla förståelse för hur en viss ordning vidmakthålls. I detta avsnitt kommer ett antal teoretiska koncept presenteras vilka kommer appliceras i analysen av intervjuerna. Detta i syfte att ge intervjuerna ytterligare djup och möjliggöra ett mer komplext resonemang för att kunna besvara forskningsfrågorna. Vidare presenteras Bacchis WPR-verktyg som en övergång till uppsatsens analysdel.

Den 'misslyckade' medborgaren och idén om nationen

En central aspekt för förståelsen av exkludering och inkludering i samhället är konstruktioner av medborgarskap och vilka som anses tillhöra det som Anderson kallar för "community of value" (2013, s 2). Idén om befolkningen som en värdefull gemenskap återspeglas i konstruktionen av nationen och den nationella identiteten vilken anses vara värd att försvara och bevara på olika sätt. Denna idé kan bestå av beteenden och värden som formas av exempelvis religion, språk, kultur eller etnicitet och uppfattas som gemensamma för denna grupp. De som anses uppfylla denna föreställning blir inkluderade i gemenskapen och framstår därmed också som acceptabla medborgare (ibid.). Frågan om gränser mellan inkludering och exkludering och upphöjandet av den värdefulla gemenskapen är enligt Yuval-Davis central i 'politics of belonging' och "the boundaries which, sometimes physically, but always symbolically, separate the world population into 'us' and 'them'" (2011, s 20).

I dessa processer av exkludering och inkludering menar Anderson vidare att detta 'vi', denna upphöjda gemenskap, består av så kallade 'goda medborgare' som uppfyller traditionella liberala värden av rationalitet, ägande och självständighet. Uppfyllandet av dessa implicita,

liberala kriterier innebär inkludering i den värdefulla gemenskapen samtidigt som de som antingen socialt eller juridiskt är konstruerade som sårbara individer vilka inte uppfyller kravet på självständighet och istället är i behov av stöd på olika sätt får en andrafierad och exkluderad position i idén om nationen och dess befolkning, i Andersons ord ”often held to be *naturally* unfit for citizenship” (ibid, s 96). Historiskt sett har dessa personer bland annat varit rasifierade ”others”, kvinnor, slavar, barn och tiggare vilka ansetts inte besitta kriteriet för självständighet. Anderson använder begreppet ”failed citizens” för att beskriva de individer eller grupper som i samhället konstrueras som inkapabla eller utan möjlighet att leva upp till de liberala idealen (ibid, s 3). Därför målas den ”misslyckade medborgaren” upp som en besvikelse för eller ett hot mot det lokala samhället men också för nationen i stort, till exempel genom att de anses vara ett kulturellt problematiska, ineffektiva, ta fel beslut eller vara beroende av den statliga välfärden (ibid, s 5). De misslyckade medborgarna kan fortfarande vara medborgare på pappret men ändock ansedda som ovärdiga och exkluderade från ”the community of value” (ibid). Dock menar Anderson att distinktionen mellan icke-medborgaren och den misslyckade medborgaren i många anseenden har blivit mer och mer suddig (ibid).

Välfärdsregimer – välfärdens uppbyggnad

Medborgarskap och inkluderingen i den ”värdefulla gemenskapen” har därmed kopplingar till uppbyggnaden av den statliga välfärden samt hur denna villkoras på olika sätt. Vid analyser av nationers välfärdssystem är *välfärdsregim* ett välanvänt begrepp för att kategorisera olika typer av välfärdsmodeller som finns runt om i världen. Begreppet välfärdsregim är väl känt genom sociologen Esping-Andersen (1990a) som typologiserade olika länders välfärdsmodeller - ett teoretiskt koncept som används fortfarande. I Esping-Andersens uppdelning finns tre övergripande klusterkategorier av välfärdsregimer. Den liberala, den korporativa och den socialdemokratiska välfärdsregimen är de tre kluster som ämnar åtskilja de övergripande dragen i olika länders välfärdssystem. I detta påtalar Esping-Andersen välfärdens funktion i samhället som ett system av stratifiering, det vill säga strukturer som ingriper och hanterar befolkningen på olika sätt beroende på vilken välfärdsregim som råder: ”The welfare state is not just a mechanism that intervenes in, and possibly corrects, the structure of inequality; it is, in its own right, at system of stratification. It actively and directly orders social relations” (Esping-Andersen 1990a, s 108). Denna uppfattning om välfärdsregimers aktiva roll i samhället kan relateras till Foucaults ännu mer kritiska

diskussioner om governmentaltitet – statens styrning och ”hantering” av befolkningen som sker på olika sätt, ofta genom disciplinära åtgärder, där befolkningen tenderar att ses som ett ekonomiskt eller politiskt problem (Foucault 2002, s 50).

Esping-Andersen definierar liberala välfärdsstater som välfärdsregimer som till stor del vilar idéer om behovsprövat stöd och den allmänna, universella välfärden beskrivs här som blygsam. Välfärdens gränser förhåller sig hela tiden till inställningen att människor ytterst ska arbeta och inte gynnas av försörjningsstöd vilket innebär en stram och villkorad välfärd. På grund av de strikta kraven för att få tillgång till stöd beskriver han också denna regimtyp som stigmatiserande av personer som är i behov av välfärdens insatser (1990b, s 26). Den korporativistiska välfärdsstaten ses som en konservativ välfärdsregim där rättigheter ses som kopplade till klass och status vilket innebär att statens välfärd inte har en omfördelande roll. Istället har staten och även kyrkan varit styrande i upprätthållandet av vissa traditionella värderingar såsom moderskap, vilket relaterar till en underutvecklad barnomsorg. Staten ingriper enbart när det verkligen är nödvändigt (ibid., s 27).

Den nordiska, socialistiska välfärdsmodellen karaktäriseras av en universell solidaritet och jämlikhet med väl utbyggda välfärdsinstitutioner och i Sverige anses Socialdemokraterna vara utformaren av den socialistiska välfärden. Staten har ett brett ansvar för att tillgodose olika typer av välfärd till barn, sjuka och äldre och ge förutsättningar för varje individs självständighet vilket Esping-Andersen menar kan ses som en speciell blandning mellan liberalism och socialism (Esping-Andersen 1990a, s 113). Idén bakom denna välfärdsregim är att alla i grunden har samma tillgång till välfärden och att alla tillsammans bidrar till den genom arbete (ibid.). Beskrivningen av den socialistiska välfärdsregimen gör att den ofta ses som progressiv och överlägsen andra välfärdsregimer runt om i världen, med sin jämlika tillgång till välfärden, och särskilt gällande Sverige som ett föregångsland för jämställdhet. Keskinen (2016, s 354) menar dock att den socialdemokratiska välfärdsregimen inte bara handlar om ett sätt att karaktärisera specifika ekonomiska eller sociala processer i Norden och Sverige. Denna bild konstruerar och reproducerar även en nationell identitet av “svensk exceptionalism” (Dahlstedt och Neergaard 2019, s 124) där Sverige målas upp som ett inkluderande, multikulturellt samhälle som står upp för mänskliga rättigheter. Dahlstedt och Neergaard menar dock att den svenska exceptionalismen befinner sig i kris på grund av de neoliberal policyer som förändrat “the core social fabric of what was previously known as the [...] Swedish welfare model.” (ibid, s 122). Även om Dahlstedt och Neergaard påpekar att

det utifrån Esping-Andersens beskrivning av den svenska välfärdsregimen på 90-talet inte går att utläsa en helt ny regimstruktur, har avgörande stegförflyttningar gjorts mot en annan stratifieringsregim. En regim baserad på neoliberal principer som istället påpekar medborgares ansvar och skyldigheter framför deras rättigheter (ibid, 125; Keskinen 2016, s 8; Dahl 2012, s 284)

Välfärdens marknadslogik

De neoliberal principer som anses ha normaliserats i Sverige idag kan härledas till en långtgående och allomfattande marknadsiering, ett begrepp som omfattar många olika förändringar. Förändringarna har till stor del motiverats av uppfattningen om den offentliga sektorn i Sverige som problematisk på grund av höga kostnader och stor ineffektivitet. Som ett svar på det genomfördes en stor omstrukturering av den svenska välfärdsregimen utifrån en New Public Management-logik liksom i många andra länder i det Globala Nord under 80-talet och framåt. Detta innebar att välfärden skulle konkurrensutsättas, effektiviseras och drivas mer likt ett privat företag (Petersen & Hjelm 2014, s 5). Den statliga välfärden skulle exempelvis få konkurrens av privata välfärdsalternativ, på engelska så kallad ”contracting out” (ibid.). Den övergripande uppfattningen var att bättre resultat skulle nås med mindre pengar genom tävlan på marknaden.

Samtidigt innebar effektivisering och kostnadsreduceringar inte bara en konkret omstrukturering av välfärden på organisatorisk nivå. Neoliberalismen som en politisk och diskursiv förändring inom den svenska välfärden förändrades även välfärdsinstitutioners policyer och riktlinjer i riktning mot att tjäna ekonomiska intressen (Peck & Tickell 2002; Brown 2006, s 694). Marknadsiering av välfärden har tagit sig in i många delar av välfärden, exempelvis inom stödet till funktionsvarierade, äldreården och utvecklingen av bostadsmarknaden. Norberg påpekar i relation till denna del av marknadsieringen att “the move from characterising markets as unproductive/burdens to describing human beings as burdens is not as far as might be supposed.” (2021, s 13). Marknadsieringsdiskurser innebar en förändrad syn på de som på olika sätt är i behov av den svenska välfärden. En allt mer misstänkliggörande och kritisk syn på de personer som är i behov av välfärdens insatser i Sverige påverkar alltså i sin tur hur, i vilken utsträckning och på vilka premisser som dessa personer får tillgång till välfärden, en marknadsiering som i stor utsträckning är relevant för analysen för denna uppsats. Keskinen (2016) diskuterar också rätten till välfärdsinsatser i en

neoliberal kontext som tätt sammankopplat med konstruktioner av idén om nationen och framställer att ”struggles over welfare benefits cannot be understood without an analysis of the cultural definitions of national belonging” (s 352).

What’s the problem represented to be?

Den grundläggande strukturen för analysen kommer utgå från Bacchis (2009) analytiska verktyg ”What’s the problem represented to be” (WPR). I detta verktyg ingår sex frågor vilka appliceras på de utförda intervjuerna:

1. Vad är det representerade problemet med fördrivning i intervjupersonernas resonemang?
2. Vilka antaganden ligger till grund för representationen av problemet?
3. Hur har denna representation av problemet uppstått?
4. Vad lämnas osagt och oproblematiserat i representationen av problemet? Kan problemet förstås som ett annat sätt?
5. Vilka effekter producerar denna problemrepresentation?
6. Hur eller var har denna problemrepresentation producerats, spridits och försvarats? Hur kan den ifrågasättas, rubbas och förändras?

Den första frågan är den övergripande och stora frågan som initialt öppnar upp tankegångarna kring intervjudeltagarnas problemformuleringar och uppmanar till att tänka ett steg längre kring vad den underliggande problemformuleringen är, exempelvis utifrån vad deltagarna uttrycker behöver göras för att adressera problemet. Intervjupersonerna kommer inte svara samma sak och en person kan ge uttryck för flera problemrepresentationer. Samtidigt kan de olika problemrepresentationerna hänga samman. Fråga ett är den frågan som ges mest utrymme i analysen även om de andra fem frågorna också är närvarande i analysen.

Den andra frågan undersöker vad det är som gör att personerna representerar problemet på ett visst sätt och vad det är som uttalas och inte uttalas med fokus på övergripande diskurser, koncept och kategoriseringar. Hur bidrar det till förståelse för problemformuleringarna? Fråga tre uppmärksammar de genealogier som problemrepresentationerna är lokaliserade i. Fråga fyra, fem och sex undersöker kritiskt vilka effekter problemrepresentationerna får, hur och varför de legitimeras och hur det är möjligt att göra motstånd mot dessa.

Bacchi (2009) tar avstamp i ett ifrågasättande av statliga institutioners sätt att lösa problem och framför att åsikten om att något ska hanteras eller lösas, på sätt som ofta formuleras genom policyer, också innebär att det finns ett konstruerat problem. "Since "things" are not "natural", since they are made to be, they involve politics." (Bacchi och Goodwin 2016, s 14). Det uppfattade problemet är många gånger uttalat och Bacchi anser att det är det bakomliggande problemet som måste undersökas noggrant och kritiskt. Problematisering är därför grunden i Bacchis policyanalys WPR och även utgångspunkten för denna analys. Utgångspunkten för Bacchis analysverktyg är att analysera policyer och dess effekter, men verktyget har även kommit att användas för att analysera annan kvalitativa data, exempelvis intervjuer. I intervjuer är det också möjligt att undersöka problemrepresentationer på olika sätt och vilka diskurser, begrepp och koncept som presenteras och används.

'Problem' som ett begrepp har en särskild betydelse i denna analys vilken skiljer sig från andra förståelser av begreppet (Bacchi 2009, s x). I denna analys ligger vikten vid att rikta uppmärksamhet till de sätt som representationer av problem är centrala i hur vi styrs (ibid., s xiii). Detta innebär i praktiken att undersöka vilka diskurser som ligger till grund för representationen av fördrivning som ett problem och hur de representationerna kan förstås i en vidare kontext samt vad de problemrepresentationerna får för implikationer för de socialbidragstagare som får utstå konsekvenserna av dem. En sådan förståelse kopplar Bacchi även samman med Foucaults förståelse av makt och de mikrodynamiker som opererar i samhället.

Analys

I intervjuerna ger intervjudeltagarna uttryck för flera olika problemrepresentationer samtidigt som vissa teman är återkommande i hur de resonerar kring fördrivning. Fem olika teman har identifierats och kommer presenteras och sedan fördjupas i en diskussion. Den första problemrepresentationen framför fördrivning som ett materiellt och strukturellt problem som tar sig uttryck på bostadsmarknaden. Det andra temat presenterar intervjudeltagarnas diskussioner kring vem som har rätt till välfärden i Sverige och om villkoren för att få stödsatser beviljade har förändrats i samband med en allt mer utbredd ekonomistyrning och ökade effektiviseringskrav inom socialtjänsten. Den tredje problemrepresentationen sätter socialtjänstens roll i fokus och den makt som de har i mötet med den enskilde individen som är i behov av stöd. Vidare presenterar intervjudeltagarnas resonemang en fjärde

problemrepresentation om fördrivning som ett perspektiv på hur välfärden, som ska tillgodoses av bland annat stat och kommuner, istället läggs över på civilsamhället, en roll som intervjudeltagarna från civilsamhället pratar om som tung och problematisk. Slutligen presenteras problemrepresentationen om fördrivning som ett problem kopplat till bristande lagstiftning vilket diskuteras som ett hinder för ansvarsutkrävande och långsiktig förändring. Dessa teman diskuteras sedan djupare i dialog med tidigare forskning och teorier.

Bostadsmarknaden - ett materiellt och strukturellt problem

Omständigheterna på bostadsmarknaden är framträdande i intervjudeltagarnas problemrepresentationer kring varför fördrivning av socialbidragstagare sker systematiskt i vissa kommuner. De pratar om att det i många kommuner finns en omfattande brist på bostäder. I ett annat exempel framkommer allmännyttan, det vill säga kommunala bostadsbolag som ska erbjuda bostäder till alla invånare i en kommun, en funktion som intervjudeltagarna till stor del uttrycker är nedmonterad idag. En person verksam inom civilsamhället upplever att bostadsbristen yttrar sig genom socialtjänstens ärenden men att bostadsbristen kan förstås som ett större och mer komplext problem:

”Jag tror det är bostadsbrist i 240 av landets 290 kommuner...så det här är ett otroligt stort strukturellt problem som man inte bara kan lasta socialtjänsten för utan det är något mycket större. Jag kan ju tycka att staten har varit märkligt frånvarande i de här frågorna under en lång följd av år. Alltså det här med bostadsförsörjningsprogrammet, det är åtminstone staten som borde ligga på kommunerna att de har ett ansvar och att de ska vidta åtgärder för att uppfylla det ansvaret, men det har de inte gjort. Så socialtjänsten blir en slags soptunna för ännu starkare krafter... ja tillkortakommanden eller medvetna tillkortakommanden”

När jag frågar varför hen tror att staten och landets politiker inte har fokuserat på byggandet av bostäder uttrycker hen att bostaden tidigare omtalades om som en social rättighet och att det var en självklarhet att alla skulle ha ett boende med en acceptabel levnadsstandard. Idag påpekar hen att bostaden istället har blivit ett investeringsobjekt där de som inte har resurserna att investera i en bostad tvingas bo väldigt trångt eller i bostäder med undermålig standard, utan att någon tar ansvar för den utvecklingen.

En annan person från civilsamhället uttrycker på liknande vis att bostadsbristen är ett stort problem men att fokus även bör riktas mot utvecklingen i Sverige generellt när det gäller välfärdssystemet och hur det är att leva idag:

”[Bostadsbristen] överskuggar ju, den ligger som en filt över allt och att det ser ut så är en effekt av väldigt mycket som har hänt i Sverige sedan 80-talet och framåt med utförsäljningar och så vidare. Det är inte bara bostadsmarknaden som har förändrats utan det är också arbetsmarknaden och det sociala skydds nätet. Där har det också, det kanske är fel ord att använda, det har ju inte nedmonterats, men det har ju förändrats och praxis har blivit mycket hårdare”

Bostadsbristen framförs också som en stor anledning till att fördrivning är möjligt och särskilt att det används som ett argument till varför socialbidragstagare tvingas söka boenden utanför sin kommun och ofta söka bostäder i hela Sverige vilket i många fall också leder till en flytt i slutändan.

I flera intervjuer lyfts upplevelser av att det från vissa kommuners håll saknas motivation till att bygga nya bostäder eftersom det innebär för stora kostnader. Oviljan till nybygge pratar vissa intervjupersoner om som en bidragande faktor till att det saknas bostäder. En kommunalt anställd intervjudeltagare uttrycker exempelvis att det finns en tydlig samhällsplanering som borde följas av alla kommuner som också inkluderar byggandet av bostäder, en planering som många kommuner inte följer. Den personen framför också att vissa kommuner använder argumentet om att det skulle vara dyrare i vissa kommuner, vilket skulle vara en anledning till att andra kommuner borde bygga istället. I det resonemanget framför intervjudeltagaren att det inte stämmer och säger att det är lika dyrt att bygga bostäder i alla kommuner, även om marken är billigare i mindre kommuner längre bort från större städer.

Från ett kommunalt perspektiv påpekar intervjudeltagare också att de bostäder som byggs runt om i landet inte görs tillgängliga för personer i behov av ekonomiskt bistånd på grund av de höga hyrorna, vilket är en stor anledning till att de exkluderas från kommunen och fördrivs. En intervjudeltagare som jobbar inom en kommun uttrycker att: ”Det måste ju bli möjligt att bygga bostäder, det behövs ju mer bostäder helt enkelt i Sverige, och att det måste finnas förutsättningar även för de med låga inkomster att kunna hyra de bostäderna och bo i dem”.

Bostadsmarknaden konstrueras också som ett stort problem utifrån civilsamhällets perspektiv. En intervjudeltagare som jobbar inom civilsamhället med stöd till personer som befinner sig i social utsatthet på olika sätt uttrycker att hemlöshet är ett stort strukturellt problem i Sverige som till stor del utspelar sig på bostadsmarknaden. Hen talar också om att det finns konkreta åtgärder som kan lösa problematiken:

”Vi har ju jättestora problem med hemlöshet här och det är jättesvårt för personer med låga inkomster eller andra sociala problem av något slag att få en lägenhet i allmännyttan också såväl som hos privata värdar. Jag tror att man skulle göra en storskalig satsning på att bygga bostäder för fattigt folk och sen subventionera dem så att fattigt folk har råd att bo där”

Ytterligare en exkluderande struktur som uttrycks av en intervjudeltagare från civilsamhället är att socialbidragstagare ofta har skulder vilket många hyresvärdar, både kommunala och privata, inte accepterar:

”Ytterligare en lösning på de här problemen är att det hade ju varit väldigt bra om fler hyresvärdar tillät skulder [...] För en grupp som vi möter är bostadslösa barnfamiljer eller även bostadslösa vuxna, de har ju ganska mycket skulder. Sen är det en ganska stor grupp som inte har några som helst skulder. Men gruppen som har bott i Sverige ganska länge eller en del som till och med är födda här har blivit av med boenden och de har ju då skulder och det är ju något som man behöver...öka den gruppens möjligheter att hitta någonting”

Samma intervjudeltagare säger fortsättningsvis att bostadsmarknadens utformning och krav på att inte ha några ekonomiska skulder istället kan lämna utrymme för oseriösa, privata hyresvärdar långt ute på landet som accepterar skulder men erbjuder bostäder som inte lever upp till standarden för skäligt boende. Stigmatisering av skuldsatthet i Sverige framkommer också i en annan intervju med en person verksam inom civilsamhället som uttrycker att ekonomiskt våld är vanligt men ofta osynliggörs när man talar om mäns våld mot kvinnor, vilket kan påverka tillgången stöd eller bostad:

”Alltså det som behöver åtgärdas är att våldsutsatta kvinnor och barn, att de ska få förtur i lägenheter i kommunala bostadskön eller whatever. Och att ekonomiskt bistånd ska vara okej som försörjning, det är det inte idag hos alla. Och att man måste se att ekonomiskt våld är en del utav våldsutsattheten, så även om kvinnorna ofta har prickar från kronofogden för att mannen har tagit lån i hennes namn [...]”

Flera anställda inom kommuner framför att det är genom privata hyresvärdar som en stor del av den sociala dumpningen sker, en marknad som utifrån deras perspektiv till stor del är oreglerad och heller inte går att stå emot. En kommunalt anställd intervjudeltagare berättar att handläggare på kommuner som fördriver socialbidragstagare exempelvis kan få kontakt med privata hyresvärdar och genom dem administrera flyttar till hus som ofta befinner sig långt från centrum och som är i dåligt skick. Hela processen kan också ske utan att kommunen som flytten administreras till får reda på det. Hen berättar att oskäligen boenden hyrs ut på landsbygden som personerna tjänar pengar på att hyra ut. Den tidigare kommunen som administrerar den påtvingade flytten till de bostäderna betalar en och ibland flera månaders bistånd för socialbidragstagaren i samband med flytten, som hen kallar för flyttmånad.

En annan anställd inom en kommun säger att det visserligen är svårt att motverka att fördrivning sker mellan kommun och privat fastighetsägare och att det finns en tydlig koppling men menar samtidigt att det inte är det största problemet när det gäller den systematiska fördrivningen av socialbidragstagare. En person som jobbar inom civilsamhället med mäns våld mot kvinnor framför också att privatiseringen av bostadsmarknaden och i detta fall av skyddade boenden kan få negativa konsekvenser. Hen menar att det är genom placeringar på privata skyddade boenden som våldsutsatta kvinnor och barn blir fördrivna och ifrågasätter möjligheten för privata aktörer att tjäna pengar på situationen:

”Det främsta en kvinna behöver är stöd och att komma vidare i livet och sen behöver hon ju samtal och stöd och ork, för hon är ju ett brottsoffer, hon är ju sjuk. Hon reagerar genom att vara ledsen eller arg och det är ju en sund reaktion. Och kvinnojourerna finns nästan alltid i samhället så man jobbar jättemycket med att öppna upp världen för kvinnor för barn, att de ska få tillbaka sitt liv att de får gå till simhallen, biblioteket, skolan och förskolan igen. För våldsutsatta kvinnor och barn ska inte låsas in för de har redan varit inlåsta av sin förövare. Och oftast är de skyddade boendena långt ute på landet och det är jättemycket med säkerhet och de behöver ju inte låsas in, de behöver få

hjälp eller stöd. I vissa fall behöver de jättemycket skydd men då är det ju ofta hedersrelaterat våld. Den enda vinst vi gör är ju samhällsvinst, vi drivs ju inte av att göra vinst. En ideell förening ska inte göra vinst, det ska återinvesteras i verksamheten och vi tycker ju inte att man ska göra vinst på mäns våld mot kvinnor.”

Vem har rätt till välfärdstjänster?

Under intervjuerna med anställda inom både kommun och civilsamhället representerades fördrivning även som ett problem som har att göra med synen på vem som har rätt till den allt stramare och villkorade välfärden. I samtliga intervjuer frågade jag intervjudeltagarna vad de ansåg var de bakomliggande faktorerna till att fördriva personer som är i behov av ekonomiskt stöd från socialtjänsten. Ett återkommande resonemang i intervjuerna var att det idag finns en helt annan uppfattning om vilka som har rätt till sociala insatser och att den inställningen rör rätten till ekonomiskt bistånd och andra skeden då socialtjänsten egentligen har skyldighet att ge stöd. Intervjudeltagarna berättade att de kan se olika strategier som används av den kommunala socialtjänsten för att inte behöva hjälpa individer eller bevilja ekonomiskt stöd. En kommunalanställd person kopplad till socialtjänsten lyfte fram att generella strömningar i samhället återspeglas i socialtjänstens sätt att arbeta:

”Vi är mer och mer individualister och det speglar ju liksom våra värderingar i politiken och alltihopa. Men jag tänker att man har en känsla i alla fall att folk som inte klarar sig själv räknas som en belastning för samhället. Och då vill man liksom...alltså vår inriktning inom socialtjänsten blir att ’vi ska jobba bort dem’, vi ska liksom inte stå ut, jag men du vet. Ekonomiskt bistånd är ju formulerat så att det ska vara ett tillfälligt bidrag under en kortare period men för vissa människor är det inte så. Men vi har ju ändå det förhållningssättet och vi ska liksom jobba bort folk och ja, kan jag få en stor familj som kostar kommunen väldigt mycket pengar och resurser att försvinna från min kommun...så har man gjort ett bra jobb.”

Hen berättar senare i intervjun att kommunen som hen jobbar i har beslutat om att vara restriktiva med att ge så kallade sociala boendekontrakt till personer som har blivit fördrivna till ett boende i den kommunen. Anledningen till de stramare kraven berättar hen är för att undvika att socialtjänsten blir en bostadsförmedling.

I intervjuerna med deltagare från civilsamhället uttrycker de att personer som kontaktar dem för stöd och rådgivning i olika frågor upplever socialtjänstens bemötande som väldigt obehagligt och att de många gånger känner att socialtjänsten inte vill hjälpa dem. En intervjudeltagare exemplifierar en persons bemötande från socialtjänsten vid behov av stöd: ”Det enda svar man får tillbaka är att det är ditt ansvar att lösa det. Och då i många fall så löser man det, genom att man separerar familjen, genom att man bor på en soffa eller man pendlar jättelångt för att hitta en dyr andrahandslösning tillfälligt”.

En annan person pratar återkommande i intervjun om det svenska välfärdssystemet och att det utåt sett fortfarande upprätthålls en bild av att det finns ett stort och utbrett socialt skyddsnät. I mötet med socialtjänsten berättar hen att de som ansöker om stöd inser att den bilden inte stämmer överens med verkligheten: ”På något sätt kan man säga att mycket av de här systemen är ju lite förljugna. Att man säger att en beroendevård, eller en psykiatri eller en socialtjänst fungerar på ett sätt men sen när människor söker kontakt och vård och söker det här som de säger att de levererar, så upptäcker de att det inte är alls så det funkade.” Senare i intervjun säger samma person att:

”[Det] är inte att det här är onda individer som sitter och gör avslag eller håller folk utifrån utan att vi ser det här som ett strukturellt problem där olika samhällssystem gör sitt bästa för att skydda sig själva ifrån arbete, skydda sig själva så att man håller budget, alltså ju mer folk man kan hålla ifrån sig desto bättre är det ju för den egna verksamheten utifrån en rad olika aspekter”

Strategier för att kostnadseffektivisera och hålla budget framförs som en central aspekt i problemrepresentationen vilket också länkas samman med att det generellt skapats hårdare krav för att beviljas ekonomiskt bistånd, eller att socialtjänsten i vissa kommuner avsäger sig ansvaret att hjälpa personer som på olika sätt är i behov av stöd. En intervjudeltagare som jobbar inom kommun säger rakt ut att det handlar om kostnader och att spara pengar när jag frågar varför hen tror att fördrivning av socialbidragstagare sker. I intervjuerna berättar flera personer från civilsamhället om hur kommuner runt om i landet idag tvingar personer i behov av ekonomiskt bistånd att söka bostäder i andra delar av landet som ett krav för att få biståndet beviljat. Kravet från socialtjänsten leder ofta till att en påtvingad flytt blir av eftersom de heller inte kan tacka nej till en stabil bostad utan att få sitt bistånd indraget av socialtjänsten. De ekonomiska ”vinsterna” av att få socialbidragstagarna att flytta gör att vissa

kommuner tydligt villkorar välfärden för personer som anses kosta för mycket pengar med målet att de ska flytta därifrån. En person som jobbar inom civilsamhället påpekar att förmågan att hålla budget och att effektivisera socialtjänsten i många fall upplevs som det primära målet:

”Det inbegriper såna stora vinster för socialtjänster att inte ta emot folk. Att neka bistånd, för det är ju stenhårda krav, det är ekonomistyrning som råder där man bara *ska* hålla budget. I [kommunen] är det väldigt liksom uttalat att den chef som inte förmår sin enhet att hålla budget, det är nästan så att de åker direkt.”

Vissa uttrycker att de stramare villkoren för att få stöd är resultatet av en generell inställning i samhället samtidigt som andra berättar om att de upplever en tydlig koppling mellan fördrivning och vissa politiska partier eller ideologier. En kommunalanställd intervjudeltagare berättar att en tidigare anställd gjorde en kartläggning över de personer som fördrivits till kommunen och vilket styre kommunen hade som genomfört fördrivningen. Hen visar mig kartläggningen och berättar att de kunde se ett tydligt mönster i att högerpartier var klart överrepresenterade.

Problemrepresentationerna som betonar tillgången till välfärd framhåller samtliga om effektivisering och kostnadsreduceringar som en bidragande faktor till fördrivning av nyanlända personer i Sverige. Nästan alla intervjudeltagare, både inom kommun och civilsamhället, berättar att fördrivningen av socialbidragstagare ökade eller blev särskilt systematiserad mellan år 2017 och 2019. När jag frågar om det var något särskilt som hände under denna period berättar de att många flyktingar som hade fått uppehållstillstånd hade gått färdigt det tvååriga så kallade etableringsprogrammet, som de kan gå i samband med anvisning till en kommun enligt bosättningslagen. En intervjudeltagare som jobbar inom en kommun berättar om vissa kommuners behandling av nyanlända personer:

”Det tydliggjordes ju verkligen med flyktingarna för ingen har ju problem med dem så länge Migrationsverket betalar etableringsersättning, då är det helt frid och fröjd. Men hur kan man ens komma på tanken att rycka upp en familj där barnen har etablerat sig i skolan och försvåra för dem en gång till för att man inte har säkerställt deras bostad och så vidare. Fördrivningen av personer som gått färdigt etableringsprogrammet visar på att så fort ansvaret går över till kommunerna försöker de genast bli av med dem.”

En annan kommunalt anställd berättar att hen har sett ett liknande mönster med fördrivna personer som hamnat i dennes kommun efter etableringsprogrammets slut:

”När de här två åren tog slut för många, då hade vi otroligt många som kom och som inte visste vart de hamnat ens, de hade inte en aning om vart de skulle och de kunde inte språket [...] och en del hamnade med en tågbiljett på tågstationen här och två mil bort hade de sin lägenhet till exempel. Så de hade ju liksom inte förutsättningarna att tycka att det här är världens bästa plats att bo på heller.”

Perspektivet framkommer också i civilsamhällets problemformuleringar. En person lyfter att det idag är väldigt mycket upp till individen att ta sig ut ur sin egen situation eftersom stödet från välfärdssamhället inte finns på samma sätt, något som hen uttrycker har blivit extra tydligt genom behandlingen av nyanlända i Sverige. I samband med denna diskussion säger personen: ”sen när det kommer till människor som blivit anvisade enligt bostättningslagen så är det ju också tyvärr rent krasst en ekonomisk fråga, det är ju när ansvaret övergår till kommunen, när budgeten helt plötsligt hamnar på den kommunala sidan som det blir kännbart för kommunerna.”

De ekonomiska drivkrafterna inom en del svenska kommuner framkommer också i påpekandet om socialtjänsters bristfälliga analyser av hur en påtvingad flytt påverkar barn eller en familj i stort som fördrivs från sitt hem. En anställd inom civilsamhället säger:

”Från vårt perspektiv skulle det vara bra om kommunerna gjorde en behovsbedömning, alltså hur ser det ut för den här familjen och framförallt för barnen då och där finns det ju ett lagkrav på att det ska finnas en barnkonsekvensanalys. Vi får oftast i efterhand veta när familjer har flyttat att det har blivit jätte, jättedåligt. Både att man har kommit till lägenheter som är i helt undermålig standard, att det inte har funnits kollektivtrafik så man har inte haft någon möjlighet att ta sig till andra ställen för att göra matinköp eller vad det kan vara. Att restiden till skola är väldigt lång, att det inte finns några arbetsmöjligheter, så vi ser att det liksom inte finns någon som helst planering från den avsändande kommunens sida. Det känns som att deras enda ja men mål i det här eller perspektiv är att den här familjen inte ska belasta oss ekonomiskt. Och jag tror mer om Sverige än så, så det gör mig väldigt upprörd ärligt talat.”

Från intervjudeltagarna som jobbar inom kommuner uttrycker de kritiskt att det idag saknas solidaritet och en omtanke från vissa kommuners håll när det gäller socialtjänstens bemötande och inställning till socialbidragstagare. Trots det talar de i vissa situationer om socialbidragstagare i negativa ordalag och säger till exempel att ”många gånger är det ju ett långvarigt strul kring de här personerna” eller att de som fördrivits till kommunen ”inte var de enkla fallen” eller uttrycker att ”vi måste fördela bördan” när de pratar om att kommunerna tillsammans har ett ansvar för socialbidragstagarna.

Makt och ojämlikheter i mötet med socialtjänsten

I berättelser om socialtjänstens ändrade inställning till sociala insatser framförs också ytterligare en problemrepresentation som kritiserar socialtjänstens arbetssätt och denna framförs särskilt av intervjudeltagare från civilsamhället. De lyfter fram socialbidragstagarnas position som bidragssökande och i behov av stöd, en många gånger sårbar position som blir ännu mer sårbar i mötet med socialtjänsten, där handläggare har en maktposition i att ta beslut och ställa krav. Kunskap om hur systemet fungerar och vilka rättigheter man har till stöd i specifika situationer är inte alltid lätt att ha och särskilt inte i de fall när personerna lider av psykisk ohälsa eller liknande. Den ojämna maktfördelningen mellan individen och socialtjänsten framförs därför som en bakomliggande orsak till att fördrivning kan ske:

”Den vanliga personen som söker stöd hos socialtjänsten är ofta en person med ganska låg grad av resurser, man saknar kunskap om samhället och samhällets olika system. Men saknar total kunskap om juridik, man har svårt att föra sin talan på ett korrekt sätt. Man har svårt att skriva och vet inte hur man gör och det gör ju att man blir ett lätt offer för ett system vars inställning är vi ska göra det så svårt som möjligt för att söka och få hjälp utav oss”

En annan anställd inom civilsamhället framför också den maktobalans som finns i besluten som kommer från socialtjänsten och pratar även om att handläggare inte alltid är medvetna om vilken makt de har i att besluta om individers eller familjs levnadssituation:

”Den signal som vi får från personer som söker stöd hos oss är att pressen eller till och med hotet som man känner att gå med på alternativ som förslås av kommunen eller som implicit föreslås, det upplevs som väldigt starkt och det tror jag inte att tjänstepersoner är

medvetna om, just den maktobalansen. För jag tror att många tjänstepersoner tänker att man presenterar neutral information eller olika alternativa scenarier men både utifrån ja men makt och med språk och hur länge man har varit i landet och så vidare så är det väldigt många olika faktorer som gör att det från individens perspektiv upplevs som väldigt utsatt”

Ytterligare en intervjudeltagare som jobbar inom civilsamhället berättar om situationer där socialtjänsten i storstadskommunen hotar socialbidragstagaren till att acceptera en flytt mot sin vilja på grund av rädslan att förlora vårdsnaden om sitt barn:

”Vid något tillfälle hade jag kontakt med en kvinna där socialtjänsten sa att här får du ett förstahandskontrakt i ett pyttelitet ställe där det inte gick några bussar och hon hade ju ingen bil eller körkort. Ja men ett sådär fruktansvärt ställe att bo på. Sök det här, någon källarlägenhet, den var riktigt sunkig också, du kommer får det och du får skriva kontrakt på det och om du inte gör det kommer vi att göra en orosanmälan till barn och unga för då bedömer vi att du inte gör vad du kan för att hitta ett stabilt boende för ditt barn, för hon hade en liten bebis, och då ifrågasätter vi din förmåga”.

Intervjudeltagaren berättar vidare att kvinnan ändå tackade nej till bostaden men att hon då inte vågade kontakta socialtjänsten igen och istället fortsatte sova på folks soffor och levde i en otrygg tillvaro i den staden. Socialtjänstens tendens att ställa ultimatum berättar även en annan intervjudeltagare från civilsamhället om. Hen berättar om en situation där socialtjänsten sa att de hade hittat ett boende i en annan kommun till en person och att det boendet kommunicerades som det enda alternativet. Skulle den personen tacka nej till den flytten skulle socialtjänsten avsluta sitt ärende helt och hållet eftersom det tolkades som att man tackade nej till stödinsatser.

Socialtjänstens och enskilda handläggares maktposition representeras också som problem i och med att deras roller diskuteras i samband med möjliga lösningen på fördrivningen. Dessa diskussioner framkommer både hos intervjudeltagare från kommun och från civilsamhället. En intervjudeltagare från civilsamhället föreslår att handläggarna måste våga visa solidaritet i sin arbetsroll och ta beslut som kan kritiseras internt, men som kan göra stor skillnad för den som ansöker om ekonomiskt bistånd hos socialtjänsten:

”Alltså det finns ju stöd i rättsfall för att kommuner ska kunna agera, inte i aktiv medverkan, men däremot att inte längre ge stöd, att kunna avsluta stödinsatser och så vidare. Så jag tänker att det kräver en ganska god, om man jobbar med det, en god trygghet utifrån sin arbetsroll att våga ta ett beslut som kanske gynnar en familj eller en person men som kan ifrågasättas internt”

En kommunalt anställd menar i intervjun att handläggarens moral och agerande måste formas redan under utbildningen på universitetet, exempelvis socionomutbildningen. Att studenterna förbereds för eventuella påtryckningar från medarbetare och chefer kan göra att man vågar stå emot och säga till när ens kollegor eller chefer uppmuntrar till eller faktiskt bryter mot socialtjänstlagen, eller försöker gå runt på den på olika sätt:

”Och då tänker jag att en annan del som det också går att göra det är ju att vässa utbildningen då i de här ärendena så att, i ett moraliskt syfte tänker jag. Att man ska bygga moraliska medarbetare, hur hanterar man det när en chef säger ja men vi skaffar en bolots i en kommun. I min värld skulle jag rycka den i örat och säga att sådär får du inte göra. Ja men vem har ens kommit på idén att det ska finnas något som heter bolotsar, men alla pratar ju om det, de finns ju någonstans”

Intervjudeltagarna som jobbar inom kommuner pekar delvis på en ojämn maktfördelning i att det finns möjlighet att vara selektiv i vilka som får stanna i kommunen genom ekonomiskt bistånd och kraven på att söka bostäder i andra delar av landet. Dock talar de främst om att det finns en maktojämlighet kommuner emellan där de kommuner som fördriver ofta är mer resursstarka. De kommunerna har möjligheten att sänka skatterna för sina invånare medan kommunerna som är på den mottagande sidan av fördrivningen ofta är mindre, har sämre ekonomiska förutsättningar och en låg skattekraft, det vill säga att de personer som bor i den kommunen generellt har låga inkomster. En kommunalt anställd menar också att det finns sämre förutsättningar för de mindre kommunerna att hjälpa dessa personer på grund av att det inte finns lika många sociala sammanhang för de personer som tvingas flytta. Hen uttrycker att risken är stor att de personer som blir fördrivna till dem blir väldigt isolerade eftersom det inte finns några mötesplatser för kommunernas invånare.

Förskjutning av ansvar till civilsamhället

Den offentliga sektorn har det yttersta ansvaret för välfärden samtidigt som organisationer, förbund och föreningar från civilsamhället också har en viktig om än något annorlunda roll. I intervjuerna uttrycks det särskilt från civilsamhällets håll att de märker att ansvaret för en stor del av välfärden har flyttats över till mindre organisationer som utför och tillhandahåller stöd som exempelvis kommunerna egentligen har ansvaret för. De uttrycker att fler personer behöver hjälp i sin kontakt med socialtjänsten för att kunna bestrida beslut eller hitta en bostad. De berättar om denna utveckling som problematisk och oroande och ser det som en negativ utveckling att civilsamhället behöver kliva in och göra kommunernas jobb. En person berättar frustrerat om att hen har tagit över en socialtjänsthandläggares arbetsuppgifter med att förbereda inför en påtvingad flytt för att förutsättningarna ändå ska vara okej när mamman och hennes barn väl flyttar:

”För att sonen och hennes situation i den nya staden ska bli så bra som möjligt kan man ju i alla fall... alltså hon har haft ganska omfattande kontakt med socialtjänsten i [kommunen], att åtminstone, ja men ’det här kommer vara ert nya socialkontor, de har telefonnummer så och så, vi ringer gärna tillsammans med dig och bokar in ett första möte...’ alltså lite så serviceinriktat ’här är en öppen förskola’. Så istället sitter jag och gör sådan research åt henne på distans, ringer runt till olika enheter för att se om det finns något i den här hålan som på något sätt kan göra att hon känner lite förankring. Och det hade ju varit trevligt om man nu tvingade någon att flytta att man kan vara lite serviceinriktad så”

En annan person berättar om kvinnojourernas ökade ansvar att hjälpa våldsutsatta kvinnor att hitta ett stadigvarande boende, något som kommunen bör hjälpa dem med. Hon berättar att socialtjänsten inte längre tar det ansvaret eftersom det inte är ett krav utan istället ett ”bör”:

”För förut var det socialtjänstens ansvar att hitta boende eller stadigvarande boende, det är så det kallas av länsstyrelsen och socialtjänsten. Alltså istället för permanent. Men det har helt förflyttats till kvinnojourernas ansvar vilket är en förflyttning av ansvar... men också att det var ju förut socialtjänstens ansvar men nu har de gett eller lagt det på kvinnojourerna vilket är ju också en förskjutning av utförande”

Denna person berättar senare i intervjun att kvinnojourerna runt om i landet har förändrat sitt arbetssätt och anpassat sig efter att ansvaret i allt större grad har förskjutits. Hen berättar att kvinnojourerna ofta hittar boenden för de kvinnor som behöver komma bort från sina förövare och berättar också om en kvinnojour i en mindre kommun som har anställt en person som till stor del arbetar med att hjälpa kvinnor att hitta boenden.

Bristande lagstiftning

I slutet av varje intervju frågade jag intervjudeltagarna vad lösningen skulle kunna vara på den systematiserade fördrivningen. Kommunalt anställda svarade att lösningen till stor del ligger i att kommunerna som administrerar fördrivningen ska behöva ta konsekvenserna för sitt agerande. De ställer sig också kritiska till förslag om samverkan eller ett ökat samarbete mellan kommunerna. Lösningar som yttrades var att genom lagstiftning kunna reglera hur flytt mellan kommuner administreras och utförs när det gäller personer som är i behov av ekonomiskt bistånd och att kommuner ska kunna straffas när de inte följer lagstiftningen. Flera intervjudeltagare föreslår exempelvis att det inom ramen för en sådan lag ska finnas krav på kontakt mellan socialtjänsterna på respektive kommun innan en flytt får ske på detta sätt. En person berättar:

”Det borde på något sätt vara reglerat mellan kommunerna kan man säga, det ska vara lagstiftning eller vad det ska vara då, att om man som handläggare är aktiv och försöker hjälpa någon person att hitta bostad och börjar söka i en annan kommun, då bör man liksom ta kontakt med den kommunen och liksom kunna diskutera om saken... varför det här skulle kunna vara en bra lösning då”

En annan lösning som förs fram som liknar förslaget om lagstiftning är att det ska vara möjligt för Inspektionen för vård och omsorg (IVO) att besluta om viten för kommuner som fördriver socialbidragstagare: ”[...] det finns så många system till allt så varför skulle man inte kunna ha ett utarbetat system, effektiva viten. Jag tror inte att det går att få igenom någon annan samverkan för då skulle det ha gjorts för länge sedan”.

Diskussion

Intervjudeltagarnas problemrepresentationer lyfter fram olika perspektiv som tillsammans visar att fördrivningen av socialbidragstagare systematiserats i en välfärd som har omfattande strukturella brister. Det tydliggörs till stor del genom samstämmigheten i intervjudeltagarnas berättelser om bostadsmarknadens exkluderande strukturer. En utbredd bostadsbrist i många av Sveriges kommuner skapar en utsatthet för de som inte har råd att köpa en bostad eller inte kan betala höga hyror för de få hyresrätter som finns. Skulder framförs också som en exkluderande aspekt eftersom många bostadsbolag inte tillåter sådana. Allmännyttan som ska tillgodose bostäder till kommunernas invånare talas om som nedmonterad samtidigt som bostadsmarknaden avreglerats och privatiserats med åren. Dessa förändringar har sedan gett privata bostadsbolag möjligheten att tjäna stora summor pengar, exempelvis på situationen med skyddade boenden. Motiven för att bygga bostäder som fler har råd att bo blir allt svagare och de berättar att kommunerna ignorerar sitt ansvar för bostadsförsörjningen.

Genom intervjupersonernas berättelser framförs bostadsmarknaden som en arena där gränsdragningar görs mellan exkludering och inkludering i samhället, en slutsats som tidigare forskare också dragit i studier om den svenska bostadsmarknaden. Hedin (2012) menar att den svenska bostadsmarknaden har genomgått en stor förändring som idag skapar stor osäkerhet och ett utbrett utanförskap vilket Listerborn (2021) också påpekar i sin forskning om andrahandsmarknaden i Malmö. Intervjudeltagarna som jobbar inom kommuner berättar särskilt utifrån det lokala perspektivet, att det finns en ovilja att bygga bostäder och långsiktigt planera för att kommunen ska kunna erbjuda bostäder som alla har råd att bo i. Denna inställning från kommunernas sida kopplar jag samman med Baeten och Listerborns (2015) undersökning av Landskrona där de lyfter den lokala påverkan i förändringen av bostadsmarknaden och därmed också vilka socioekonomiska grupper som inkluderas i kommunens visioner och därmed har råd att bo där.

Problemrepresentationerna om bostadsmarknadens materiella och strukturella tillkortakommanden ger en bild av den svenska välfärden som allt annat än progressiv. Neergaard och Dahlstedt (2019, s 24) menar att den svenska välfärden ofta har beskrivits som särskilt progressiv och exceptionell jämfört med många andra länder vilket därmed också har upprätthållit en positiv bild av den svenska välfärden som ett typexempel på en socialdemokratisk välfärdsregim utifrån Esping-Andersens definition (1990), med en utbredd

välfärd baserad på en grundläggande idé om jämlikhet och generositet. Denna självbild upprätthålls fortfarande i många sammanhang och särskilt internationellt där Sverige ofta beskrivs som ett föregångsland. Neergaard och Dahlstedt (ibid.) menar dock att denna självbild befinner sig i kris på grund av neoliberala policyer som genomgående har förändrat den svenska välfärden till något annat. Intervjudeltagarnas problemrepresentationer om bostadsmarknaden visar på ett liknande resonemang, då de är kritiska till bilden av Sverige som ett exceptionellt välfärdsland (ibid.) De framför också en tydlig tidsaspekt i sina berättelser om att det har skett en försämring och en nedmontering av den svenska välfärden sedan många år tillbaka. Samtliga intervjudeltagare talar om fördrivning som ett fenomen som går långt bak i tiden men de uttrycker också att det är stor skillnad i hur välfärdsystemet fungerar idag jämfört med hur det var på 80- och 90-talet i hur man arbetade och stöttade människor i behov av stöd jämfört med i dagens samhälle. Utifrån intervjudeltagarnas beskrivningar av bostadsmarknaden kan den svenska, socialdemokratiska välfärdsregimen som Esping-Andersen (1990a) definierade den vara en välfärdsregim i det förflutna. Utvecklingen går istället i riktning mot en liberal välfärdsregim som bygger på individualism där den allmänna och universella välfärden är frånvarande (Esping-Andersen 1990b).

Omfattande strukturella förändringar i den svenska välfärden uppmärksammas också av intervjudeltagare från civilsamhället som berättar att många kommuner försöker avsäga sig sitt ansvar för att ge stödinsatser. Civilsamhällesorganisationer eller socialbidragstagarnas egna sociala nätverk får istället jobba hårt för att stötta och förbereda inför en påtvingad flytt för att undvika att personen hamnar i total isolering. De försöker också hitta alternativa boendelösningar för att förhindra att fördrivningen genomförs. Det har alltså inte bara skett en nedmontering av välfärden, utan det har även skett en gradvis förskjutning av välfärdsutövning där ansvar har förflyttats från kommunerna till civilsamhället utan någon form av överenskommelse. De uttrycker att frånvaron eller oviljan att göra sitt jobb inom den kommunala socialtjänsten skapar ett tomrum i välfärdsutövningen som civilsamhället försöker fylla med sina stödinsatser. Civilsamhället har precis som Harding (2012, s 24) skriver en viktig funktion i samhället på grund av deras annorlunda position i förhållande till den offentliga sektorn. I många kommuner har civilsamhället också fått en mer framträdande roll genom ökad samverkan med kommuner runt om i landet, men den rollen har utvecklats i samförstånd och ofta med konkreta överenskommelser som tydligt beskriver ansvarsfördelningen och avgränsar vad den innefattar (SOU: 2019:56, s 14). Intervjudeltagarna berättar att de nu befinner sig i en annan situation som inte ger dem mer

inflytande. Istället uttrycker de att det vilar ett mycket tungt ansvar på dem som organisationer att ge stöd som den offentliga välfärden egentligen har ansvar att bistå med. Berättelserna från civilsamhället bekräftar ytterligare att den svenska välfärdsregimen har gått från att ha väl utbyggda och närvarande välfärdsinstitutioner som tillhandahåller ett långsiktigt och utbrett stöd till att tydligt ta avstånd från delar av sitt uppdrag. Civilsamhället täcker upp för en viktig del av välfärden som socialtjänsten inte behöver lägga kostnader på, samtidigt som organisationerna från civilsamhället lever med osäkra statliga bidrag som utdelas årligen.

I intervjuerna problematiserar intervjudeltagarna vidare att välfärden har förändrats och blivit allt mer individualistisk och nyliberal i synen på vem som har rätt till välfärdens insatser. De berättar dels om en förändring på en samhällelig nivå där kostnadsreduceringar och effektiviseringar har blivit generella ledord för hur samhället ska fungera. De uttrycker också att dessa influenser direkt har påverkat kommuner och socialtjänster i deras sätt att arbeta med ekonomiskt bistånd där ekonomistyrningen är en bakomliggande faktor till kommuners systematiska fördrivning av socialbidragstagare. I intervjuerna framkommer det att omfattande marknadsiseringsprocesser har utförts på organisationsnivå inom socialtjänsten att man exempelvis har en stramare budget att förhålla sig till. Marknadsiseringsprocesserna kan också utläsas på diskursiv nivå där intervjudeltagarna berättar om att vissa kommuners socialtjänster avsäger sig sitt ansvar att ge stöd eller att man är mer restriktiv i hur man tolkar sina beslut om att bevilja ekonomiskt bistånd.

Intervjudeltagare från både kommun och civilsamhälle berättar också hur ett förändrat arbetssätt och marknadsiseringsdiskursernas starka ställning inom socialtjänsten också påverkar uppfattningen om de som behöver stöd, något som Norberg (2021) också påpekar. Norberg (2021, s 13) skriver om konsekvenserna av neoliberala marknadsiseringsdiskurser i samhället och att sådana diskurser också leder till en negativ syn på de som får stöd av det sociala skyddsnetet. Att beskriva marknaden som ineffektiv menar Norberg är nära sammankopplat med en utveckling där man också konstruerar personer i behov av stöd som ineffektiva bördor i samhället och att de på så vis reduceras till ett problem. I likhet med Norbergs artikel som diskuterar denna utveckling i samband med stöd till personer med normbrytande funktionaliteter, uttrycker intervjudeltagarna att socialtjänsten ser de socialbidragstagare som är i behov av ekonomiskt stöd som en ekonomisk komplikation som exempelvis hindrar dem från att hålla budget. För att inte behöva lägga den summan på de

personerna varje månad så löser man det genom att tvinga dem att flytta till en annan kommun. Det framkommer till och med i intervjuerna att förmågan att jobba bort någon eller att neka någon stöd kan uppfattas som positivt. Att lyckas hålla budget framförs också som ett mått på att man har gjort ett bra jobb, samtidigt som kvalitet eller långsiktig planering i stödsatser bortprioriteras. Detta ramar ytterligare in marknadiseringens effekter påtalar att det har skett en åtstramning av välfärden där vem som har rätt till välfärdstjänster har begränsats och även stigmatiserats, en förändring som presenteras som ett centralt problem i fördrivningen.

Kommuners och socialtjänsters förändrade inställning, stramare riktlinjer och ibland ovilja att hjälpa personer som är i behov av stöd från välfärden framkommer i intervjuerna med anställda från kommuner och civilsamhället. Detta tydliggör också problemrepresentationen att det finns tydliga spänningar i mötet mellan socialbidragstagaren och socialtjänsten, då det uttrycks att den relationen är allt annat än jämlik. Handläggares beslut och villkor för att få bistånd uttrycks många gånger som väldigt starka och obehagliga, särskilt från intervjudeltagare som jobbar inom civilsamhället. Flera uttrycker att de beslut som tas av socialtjänsten kan vara svåra att argumentera emot, särskilt om man inte vet exakt vad man har rätt till och hur man kan argumentera för att ens rättigheter ska respekteras. Dessutom beskrivs det hur socialtjänsten aktivt bryter mot de mål och principer som de ska arbeta för enligt socialtjänstlagen som säger att arbetet ska bygga på människans självbestämmande och integritet (SFS 2001:453; Staaf & Corter 2021). Deltagarnas kritiska uttalanden om socialtjänstens maktutövanden påpekar också problematiken i att välfärden har en styrande och hanterande funktion som försätter socialbidragstagare i en sårbar situation. I sina resonemang om de tre välfärdsregimerna ingår Esping-Andersens grundläggande förståelse för välfärden som ett stratifieringssystem, vilket ska ingripa och hantera befolkningen på olika sätt. Genom Esping-Andersens förståelse kan man ifrågasätta välfärdens neutrala position istället och mer kritiskt se hur välfärden ordnar de sociala relationerna i samhället. Intervjudeltagarna och särskilt intervjudeltagarna från civilsamhället ifrågasätter socialtjänstens neutralitet och pekar på den inverkan deras beslut om bistånd, stöd och insatser får för socialbidragstagarna. Staten går aktivt in och försöker styra och hantera en stor, heterogen grupp i samhället där fördrivningen kan ses som en strategi som har uppstått genom neoliberal diskurser inom välfärden, som tydligt avgränsar vilka som förtjänar tillgången till välfärden.

I problemrepresentationerna är samtliga intervjudeltagare kritiska till hur socialbidragstagare behandlas i Sverige och de motsätter sig till att socialbidragstagare konstrueras som ett ekonomiskt och socialt problem. Samtidigt kan denna bild av socialbidragstagare reproduceras i vissa kommunala intervjudeltagares berättelser när vi talar om andra saker. Vissa uttrycker exempelvis att de personer som har fördrivits till deras kommuner kostar mycket pengar, att de är väldigt många och att de har väldigt stora problem som inte är så lätta att ta hand om samt att detta tar mycket av socialtjänstens resurser. Genom dessa uttalanden görs det skillnad på vanliga invånare i kommunen och personer som är i behov av ekonomiskt bistånd eller andra sociala stödinsatser som sträcker sig över en längre period. Ett annat exempel är en intervjudeltagare som berättar att socialtjänsten i den berörda kommunen har blivit mer restriktiv med att bevilja boendekontrakt till fördrivna socialbidragstagare, för att förhindra att människor uppfattar dem som en bostadsförmedling. Detta blir en tydlig strategi för att förhindra att socialbidragstagare får ett förstahandskontrakt och blir kvar i kommunen. Även en sådan åtgärd kan ses som en strategi för att hålla borta socialbidragstagare samtidigt som och att de konstrueras som en börda för kommunen.

Dessa uttalanden och strategier som framkommer i intervjuerna upprätthåller bilden av socialbidragstagare som något annat än de 'vanliga' eller 'goda' medborgarna som inte är i behov av ekonomiskt bistånd. Anderson (2013) menar att processer av inkludering och exkludering sker genom avgränsningen mellan de medborgare som tillhör den värdefulla gemenskapen och de som exkluderas och som inte lever upp till liberala ideal av självständighet, rationalitet och ägande. De som diskursivt placeras utanför den föreställda gemenskapen målas istället upp som misslyckade medborgare, som Anderson på engelska benämner som "failed citizens" (ibid, s 3). Anderson lyfter i denna diskussion också upp att ineffektivitet och individens beroende av välfärden är faktorer som kan tillskrivas den misslyckade medborgaren "egenskaper" eller "värden" som utifrån intervjudeltagarnas berättelser också tillskrivs socialbidragstagare i Sverige, vilket ligger till grund för kommuners aktiva beslut att fördriva dem för att minska sina kostnader. De uttalanden som kommer från kommunalt anställda personer visar samtidigt att det finns starka diskurser om marknadisering som råder inom offentlig sektor, däribland kommuner och socialtjänsten. Det finns en svårighet bland intervjupersonerna i kommunerna att helt distansera sig från idéer om effektivisering och kostnadsreducering, särskilt när dessa marknadslogiker är djupt rotade i organisationerna, riktlinjerna och bland medarbetarna. Det gör det svårt att frågå

uppfattningen om att det är mycket som står på spel för kommunerna i att hjälpa dessa personer och bevilja ekonomiskt bistånd eller andra insatser som de behöver.

Intervjudeltagarnas uttryck för marknadsiseringsdiskursernas starka inflytande på både nationell och kommunal nivå återkommer också i hur de pratar om fördrivningen av nyanlända, som sattes i system så fort etableringstiden tagit slut och kommunerna tog över ansvaret för ekonomiskt stöd. Intervjudeltagare från både kommun och civilsamhället berättar om att de trodde att det var en fråga om att de inte ville ha de nyanlända personerna i sin kommun, exempelvis med tanken att de inte passar in i idén om vissa kommunens gemenskap. Samtidigt diskuterades fördrivningen av nyanlända främst som en ekonomisk fråga och uppmärksammade inte hur fördrivning också kan förstås som en rasistisk exkluderingsprocess. Gränsdragningar mellan ”vi” och ”dem” i idén om den nationella identiteten eller den värdefulla gemenskapen görs även genom rasistiska motiv. Enligt Anderson blir personer på grund av sin hudfärg eller etnicitet också tillskrivna egenskaper som inte lever upp till liberala kriterier om självständighet och produktivitet vilka ligger till grund för att inkluderas i gemenskapen. Konsekvensen blir att de konstrueras som ett hot som ska exkluderas. Fördrivning av nyanlända framstår därmed inte enbart som ett projekt med ekonomiska motiv, det är även ett exkluderande projekt som drivs av komplexa, rasistiska strukturer för att kunna upprätthålla kommuners föreställda gemenskap. Dessa idéer återfinns även forskningen från Newman och Wyly (2006) som kritiskt undersökte gentrifieringens konsekvenser i New York vilket visade på hur neoliberal projekt med syfte att utveckla urbana områden ledde till att vissa grupper, däribland rasifierade personer med lägre inkomster, tvångsförflyttades. Dessa problemrepresentationer om hur socialbidragstagare framställs knyter också an till Keskinens (2016) resonemang om hur förhandlingar om vilka som har rätt till insatser från välfärden är tätt sammanlänkat med kulturella konstruktioner av tillhörighet till nationen.

I diskussionen om lösningarna på fördrivningen som pågår i Sverige i idag säger flera av de kommunalt anställda intervjudeltagarna att en ny eller tydligare lagstiftning skulle kunna motverka att fördrivning sker mellan kommuner. De uttrycker samtidigt en tveksamhet till andra lösningar, bland annat det beslut om ökad samverkan som föreslogs efter publiceringen av Statskontorets rapport (2020:19) där Länsstyrelserna fick det samordnande uppdraget. De säger att fördrivning hade varit löst för länge sedan om samarbete och dialog mellan kommunerna hade fungerat. Problemrepresentationen om en bristande lagstiftning som

uttrycks av de kommunalt anställda utgår till stor del från att fördrivning är ett problem centrerat och begränsat till kommunerna. Lagstiftningen som de föreslår skulle enbart reglera att flytten inte får ske utan att den andra kommunen har informerats och godkänt den. Dessa resonemang begränsar och utelämnar att fördrivning ändå skulle genomföras så länge båda kommunerna var överens om den. Fördrivning definieras utifrån att en individ blir tvingad att flytta utan att personen själv vill det eller har uttryckt en vilja om att flytta. I de kommunala intervjupersonernas problemrepresentation om den bristande lagstiftningen avgränsar de problemet till att kommunerna som tar emot socialbidragstagare är de som inte kan skydda sig. Socialbidragstagarens upplevelse och utsatthet i fördrivningen osynliggörs därmed.

Marttila (2013) menar att socialbidragstagarens delaktighet i beslut som tas av socialtjänsten är avgörande för dennes agens och möjlighet att få ett inflytande i en annars ofta utsatt beroendeposition gentemot handläggaren, och att detta är en viktig del i möjligheten att göra sin röst hörd och göra motstånd. Lagstiftningen som intervjupersonerna föreslår bidrar inte till en förändrad position för socialbidragstagarna, istället reproduceras uppfattningen ytterligare om socialbidragstagare som en ”misslyckade medborgare” som på grund av sin oförmåga att vara självständiga också omyndigförklaras (Anderson 2013). Problemrepresentationen från de kommunalt anställda intervjudeltagarna betonar relationen mellan handläggare och kommuner och utelämnar möjligheten att tydliggöra, exempelvis genom lagar, att en påtvingad flytt alltid är olaglig, även om kommunerna är överens om att personen kan flytta. Detta skulle skifta fokus till socialbidragstagaren och erkänna den som en aktiv part i socialtjänstens beslut eftersom det är den vars varande och mobilitet påverkas.

Förutom att undersöka hur anställda inom civilsamhället och kommunalt anställda problematiserar fördrivning är en av uppsatsens forskningsfrågor hur dessa problemrepresentationer förhåller sig till varandra. Det finns både likheter och skillnader i deras problemrepresentationer och de respektive professionsrollerna håller heller inte alltid med varandra.

Både anställda inom civilsamhället och kommuner framhåller bostadsmarknaden som ett grundläggande problem i fördrivningsproblematiken, då en utbredd bostadsbrist, nedmontering av allmännyttan och den privata och oreglerade bostadsmarknaden är några aspekter i den problemrepresentationen. Civilsamhället pratar särskilt om det strukturella kring bostadsbristen på nationell nivå och de förändringar som skett under de senaste 40 åren.

Även intervjudeltagare från kommuner uttrycker att bostadsbristen är ett strukturellt och nationellt problem som politikerna ansvarar för men pratar också om kommunernas ansvar för att bygga och bidra till att lösa bostadsfrågan i Sverige.

Personer från båda grupperna framför att inställningen till socialbidragstagare har förändrats inom socialtjänsten där marknadsieringslogiker har förändrat både samhället i stort men också kommuners och socialtjänstens sätt att arbeta för att kostnadseffektivisera sina verksamheter. Intervjudeltagare från både kommun och civilsamhället berättar hur marknadsieringsdiskurser har tagit sig in i kommuners sätt att bemöta och prata om socialbidragstagare. Dock har de kommunalt anställda intervjudeltagarna tendenser att reproducera bilden av socialbidragstagare som ett problem i uttalanden om att de har många problem och kostar pengar.

De perspektiv som framförs är många gånger lika, men de sätt att prata eller problematisera som skiljer sig åt kan förklaras genom deras skilda professionsrollerna och deras olika positioner inom välfärdsutövningen. Civilsamhällets problemrepresentationer lyfter särskilt kritiska perspektiv på välfärden och socialtjänsten och hur deras agerande aktivt kontrollerar människors tillvaro och exkluderar socialbidragstagare, perspektiv som framkommer i tidigare studier om ekonomiskt bistånd och hur de ingriper i människors liv (Persdotter 2019; Teodorescu och Molina 2021). Precis som kommunerna och socialtjänsten har civilsamhället en stram budget att förhålla sig till men har inte genomgått omfattande neoliberala organisations- och policyförändringar. Istället uttrycker civilsamhället kritik mot socialtjänstens sätt att bemöta, försvåra och neka socialbidragstagare stödinsatser på olika sätt och uttrycker sin frustration.

Avslutning

Denna studie har diskuterat fördrivning av socialbidragstagare i Sverige och hur anställda från civilsamhällesorganisationer och anställda inom kommuner resonerar kring fördrivning som ett problem. Det framkommer att det både finns materiella problem och diskurser på såväl nationell som lokal nivå i den svenska välfärdsregimen som möjliggör för och motiverar kommuner runt om i landet att systematiskt fördriva människor från sina hem.

Bostadsmarknadens omfattande omstrukturering och avreglering som pågått under många år har producerat en grundläggande ojämlikhet i Sverige, som ger utrymme för systematisk fördrivning. Förändringar inom den svenska välfärden har drivits av nyliberala diskurser som kan kopplas till att det blir vanligare och mer accepterat att neka socialbidragstagare stöd.

Nyliberalismens inflytande har också konstruerat socialbidragstagare som ekonomiska och sociala problem som inte lever upp till idealet om den goda medborgaren och fördrivningen av nyanlända tydliggör också hur nyliberala och rasistiska diskurser tillsammans opererar och exkluderar i Sverige. Denna studie visar att fördrivning kan bidra med ett perspektiv på hur välfärdens strukturer aktivt bidrar till ”informal exclusions within citizenship” (Anderson 2019, 2) som visar att det idag är möjligt för kommuner och socialtjänsten att vara selektiva i sin välfärdsutövning, en idé som bygger på allt annat än jämlikhet. Vem som har rätt till välfärden producerar också en bild av vem som har rätt att få ta del av de grundläggande rättigheterna i Sverige.

Ungefär ett och ett halvt år har passerat sedan fördrivningen av socialbidragstagare började uppmärksammas i media. Under uppsatsens författande har det fortsatt varit ett aktivt och återkommande ämne. Debattartiklar publiceras med jämna mellanrum i olika nyhetsblad och lokaltidningar för att försöka uppmärksamma problematiken i landets kommuner.

Debattörerna skriver med förhoppningen om att frågan ska tas upp på allvar och prioriteras hos politikerna. Politikerna lyser fortsatt med sin frånvaro och debattörerna får inget gehör.

Jag blir samtidigt orolig när jag reflekterar över vad debatten om fördrivning egentligen handlar om i offentligheten. Som Grange och Björling (2020) framför i sin rapport om bosättningslagen undrar jag också för vem det ska skipas rättvisa. Har debatten syftet att uppmärksamma och hjälpa kommunerna eller socialbidragstagarna? Kommunerna som mestadels hörs i debatten verkar till stor del vara oroliga för sig själva, en oro och frustration som på många sätt är befogad. Men den utsatthet som personerna som är i behov av

ekonomiskt stöd exponeras för borde egentligen vara föremål för den stora diskussionen som förs i media, vilken inte bör inte reduceras till att handla om en bristande solidaritet kommuner emellan. I den nyligen publicerade offentliga utredningen om bostadsförsörjningen i Sverige tas fördrivning upp som en aspekt (SOU 2022:14) men rapporten representerar fördrivning på samma sätt som Statskontoret (2020:19) att ”det behöver inte alltid vara ett problem, men om det sker mot individens vilja och mottagande kommun har ansträngt ekonomi och sämre arbetsmarknadsförutsättningar blir situationen problematisk” (SOU 2022:14, s 89, min kurs.). Beslut om flytt mot individens vilja erkänns fortfarande inte som ett tillräckligt stort och grundläggande problem och fortsätter därmed osynliggöra socialbidragstagares perspektiv i fördrivningen.

Som den här uppsatsen har presenterat handlar fördrivning av socialbidragstagare också om mer än frågan om bostäder. Den ger ett perspektiv på fördrivning som något som handlar om solidaritet och medmänsklighet, en diskussion som även sträcker sig utanför den urbana miljön som Pull et al. (2021) uppmärksammar. Uppsatsen har även bidragit till en förståelse av civilsamhällets roll i den svenska välfärdsutövningen idag och genom deras perspektiv har det blivit ännu tydligare hur den svenska välfärden aktivt exkluderar och stigmatiserar socialbidragstagare runt om i landet, genom villkorandet av socialt stöd, ett perspektiv som kan bidra till det forskningsfält som denna uppsats är situerad i. Fördrivning behöver vidare få ta större plats i studier inom det genusvetenskapliga fältet och särskilt undersöka fördrivningen i Sverige utifrån socialbidragstagarnas ståndpunkt. Likaså måste socialtjänstens makt och ingripande roll i människors varande och mobilitet fortsätta analyseras för att vi ska förstå deras ansvar i producerandet av ojämlikheter i Sverige.

Referenser

Aguirre, E. 2022. Social dumpning – ett cyniskt spel som måste få ett slut. *Dagens Arena*. 22 april. <https://www.dagensarena.se/opinion/social-dumpning-ett-cyniskt-spel-som-maste-fa-ett-slut/> [2022-05-13]

Amcoff, J. 2021. Socialbidragstagares flytt mellan storstad och avfolkningsbygd: Social dumpning och problemanhopning i förorten? *Socialvetenskaplig tidskrift* 28(1): 29-50. DOI: <https://doi.org/10.3384/SVT.2021.28.1.4073>

Anderson, B. 2013. *Us and Them?: The Dangerous Politics of Immigration Control*. Oxford: Oxford University Press.

Anderson, B. 2019. New directions in migration studies: towards methodological de-nationalism. *Comparative Migration Studies*. 7(36): 1-13. doi: 10.1186/s40878-019-0140-8

Arbetsmarknadsdepartementet. 2016. Frågor och svar om lagen om mottagande av vissa nyanlända för bosättning (bosättningslagen). <https://www.regeringen.se/artiklar/2016/02/fragor-och-svar-om-lagen-om-mottagande-av-vissa-nyanlanda-for-bosattning/> [2022-05-18]

Bacchi, C. 2009. *Analysing Policy: What's the Problem Represented to Be?* London: Pearson.

Bacchi, C. & Goodwin, S. 2016. *Policy Analysis: A Guide to Practice*. New York: Palgrave Macmillan.

Baeten, G. & Listerborn, C. (2015) Renewing urban renewal in Landskrona, Sweden. Pursuing displacement through housing Policies. *Geografiska Annaler B*, 97(3): 249–261. <https://www.jstor.org/stable/43966310>

Baeten, G., Westin, S., Pull, E., and Molina, I. (2017). Pressure and violence: housing renovation and displacement in Sweden. *Environment and Planning A*, 49(3),

pp. 631–651. doi: 10.1177/0308518X16676271

Barzoo, E. 2015. Constructing cultural otherness within the Swedish welfare state: The cases of social workers in Sweden. *Qualitative Social Work* 14(4): 554-571. doi: 10.1177/1473325014559091

Bergnehr, D. 2016. Unemployment and conditional welfare: Exclusion and belonging in immigrant women's discourse on being long-term dependent on social assistance. *International Journal of Social Welfare* 25: 18-26. doi: 10.1111/ijsw.12158

Brown, W. 2006. American nightmare: Neoliberalism, neoconservatism and de-democratization. *Political Theory* 34(6): 690-714. doi: 10.1177/0090591706293016

Clair, A; Reeves, A; McKee, M; Stuckler, D. 2019. Constructing a housing precariousness measure for Europe. *Journal of European Social Policy* 29(1): 13-28. doi: 10.1177/0958928718768334

Dagens Samhälle. 2021. Här rivs allmännyttan för att stoppa social dumpning. Dagens Samhälle. 1 november. <https://www.dagensamhalle.se/samhalle-och-valfard/integration-segregation/har-rivs-allmannyttan-for-att-stoppa-social-dumpning/> [2022-01-19]

Dahl, H. M. 2012. Neo-liberalism Meets the Nordic Welfare State – Gaps and Silences. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*. 20 (4): 283-288. doi: 10.1080/08038740.2012.747790

Dahlstedt, M. & Neergaard, A. 2019. Crisis in Solidarity? Changing Welfare and Migration Regimes in Sweden. *Critical Sociology* 45(1): 121-135. doi: 10.1177/0896920516675204

Esping-Andersen, G. 1990a. The Three Political Economies of the Welfare State. *International Journal of Sociology* 20(3): 92-123. <https://www.jstor.org/stable/20630041>

Esping-Andersen, G. 1990b. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

- Foucault, M. 2002. *Sexualitetens historia, Band 1: Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Grange, K. & Björling, N. 2020. Migrationens ojämna geografi: Bosättningslagen ur ett rättighetsperspektiv. *Mistra Urban Futures Report* 2020:2.
- Gray, L.M.; Wong-Wylie, G.; Rempel, G.R.; Cook, K. 2020 . Expanding Qualitative Research Interviewing Strategies: Zoom Video Communications. *The Qualitative Report* 25(5): 1292-1301.
- Grundström, K. 2018. Mobility as a stratifying factor in housing: dwelling-in-place contra dwelling-on-the-move in Sweden. *Mobilities* 13(1): 96-110. doi: 10.1080/17450101.2016.1274559
- Haraway, D. 1988. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14(3): 575-599. doi: 10.2307/3178066
- Harding, S., Norberg, K. 2005. New Feminist Approaches to Social Science Methodologies: An introduction. *Journal of Women in Culture and Society* 30(4): 2009-2015. doi: 10.1086/428420
- Harding, T. 2012. Framtidens civilsamhälle: Underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen. Stockholm: Statsrådsberedningen, Regeringskansliet.
- Hedin, K.; Clark, E.; Lundholm, E.; Malmberg, G. 2012. Neoliberalization of housing in Sweden: gentrification, filtering, and social polarization. *Annals of the Association of American Geographers* 102:(2): 443-463. Doi: 10.1080/00045608.2011.620508
- Jansson-Keshavarz, S. & Nordling V. Waiting for housing: municipal practices of mobility control. *European Journal of Social Work*. doi: 10.1080/13691457.2022.2040439
- Karlsson, I & Eriksson, Å. 2022. Sigtuna skickar bostadslösa till Norrland - familjer Mohseni fick inte stanna i Märsta. *Hem & Hyra*. 13 januari.
<https://www.hemhyra.se/nyheter/sigtuna-skickar-bostadslosa-till-norrland-familjen-mohseni-fick-inte-stanna-i-marsta/> [2022-02-01]

Kassnert, J. 2022 Sigtuna kommun bedriver social dumpning. *Mitt i Sigtuna*. 28 januari.

<https://www.mitti.se/nyheter/sigtuna-kommun-bedriver-social-dumpning/repvam!V4PYZSc0D18n5rE3AkOBQg/> [2022-02-01]

Keskinen, S. 2016. From welfare nationalism to welfare chauvinism. Economic rhetoric, the welfare state and changing asylum policies in Finland. *Critical Social Policy* 36(3): 352-370. doi: 10.1177/0261018315624170

Keskinen, S.; Stoltz, P.; Mulinari, D. 2021. Contextualising Feminism in the Nordic Region: Neoliberalism, Nationalism, and Decolonial Critique. I Keskinen, S; Stoltz, P.; Mulinari D. (red.) *Feminisms in the Nordic Region: Neoliberalism, Nationalism and Decolonial Critique*. Cham: Springer International Publishing

Kvale, S. 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Leavy, P. & Harris, A. 2019. *Contemporary Feminist Research from Theory to Practice*. New York: The Guilford Press.

Linabary, J. & Hamel, S. 2017. Feminist online interviewing: engaging issues of power, resistance and reflexivity in practice. *Feminist Review* 115: 97-113. <http://www.jstor.org/stable/44987295>

Listerborn, C. 2021. The new housing precariat: experiences of precarious housing in Malmö, Sweden. *Housing Studies*: 1-19. doi: 10.1080/02673037.2021.1935775

Listerborn, C.; Molina, I.; Richard, Å. 2020. Claiming the right to dignity: New organizations for housing justice in neoliberal Sweden. *Radical Housing Journal* 2(1): 119–137.

Länsstyrelsen Västmanland. 2022. Kartläggning av kommunernas insatser för att hjälpa våldsutsatta personer med eller utan barn att ordna stadigvarande boende i Västmanlands län. Rapport [801-5375-21].

Marttila, A.; Johansson, E.; Whitehead, M.; Burström, B. 2013. Keep going in adversity - using a resilience perspective to understand the narratives of long-term social assistance

recipients in Sweden. *International Journal for Equity in Health* 12(8): 1-11. doi: 10.1186/1475-9276-12-8

Marttila, A.; Whitehead, M.; Canvin, K.; Burström, B. 2010. Controlled and dependent: experiences of living on social assistance in Sweden. *International Journal of Social Welfare* 19: 142-151. doi: 10.1111/j.1468-2397.2009.00638.x

Mason, J. 2017. *Qualitative Researching*. Los Angeles: Sage Publications.

Newman, K. & Wyly E.K. 2006. The Right to Stay Put, Revisited: Gentrification and Resistance to Displacement in New York City. *Urban Studies* 43(1): 23-57. doi: 10.1080=00420980500388710

Norberg, I. 2021. Austerity as Bureaucratic Violence: Understanding the Impact of (Neoliberal) Austerity on Disabled People in Sweden. *Sociology*: 1-18. Doi: 10.1177/00380385211051210

Nordling, V. & Persdotter, M. 2021. Bordering through destitution: the case of social assistance to irregularised migrants in Malmö, Sweden. *Nordic Social Work Research* 11(2): 155-168. doi: 10.1080/2156857x.2021.1940246

Peck, J. & Tickel, A. 2002. Neoliberalizing Space. *Antipode* 34(3): 380-404. doi: 10.1111/1467-8330.00247

Persdotter, M. 2019. Free to move along: On the Urbanisation of Cross-border Mobility Controls - A Case of Roma 'EU migrants' in Malmö Sweden. Diss. Malmö Universitet och Roskilde Universitet. Malmö: Holmbergs.

Petersen, O.H. & Hjelm, U. 2014. Marketization of welfare services in Scandinavia: A review of Swedish and Danish experiences. *Scandinavian Journal of Public Administration* 17(4): 3-20.

Pettersson, C. 2020. Granskning: Här river kommunerna för att slippa fattiga hyresgäster. *Hem & Hyra*. 19 oktober. <https://www.hemhyra.se/nyheter/granskning-har-river-allmannyttan-att-slipa-social-dumpning/> [2022-01-19]

Pull, E.; Baeten, G.; Listerborn, C.; Persdotter, M. 2021. Introduction. I Pull, E.; Baeten, G.; Listerborn, C.; Persdotter, M. (red.) *Housing Displacement: Conceptual and Methodological Issues*. London: Routledge

Reinharz, S. 1992. *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.

Scott, J.W. 1988. Deconstructing Equality-versus-Difference: Or, the Uses of Poststructuralist Theory for Feminism. *Feminist Studies* 14(1): 32-50. Doi 10.2307/3177997

SFS 1974:152. Kungörelse om beslutad ny regeringsform. Stockholm: Justitiedepartementet L6

SFS 2001:453. Socialtjänstlag. Stockholm: Socialdepartementet.

Socialstyrelsen. 2018. Kommunens och socialtjänstens ansvar för boendeinsatser. <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/ekonomiskt-bistand/hemloshet/kommunens-och-socialtjanstens-ansvar-for-boendeinsatser/> [2022-01-27]

Socialstyrelsen. 2022. Ekonomiskt bistånd – för privatpersoner. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/ekonomiskt-bistand/ekonomiskt-bistand-for-privatpersoner/> [2022-05-24]

SOU 2019: 56. Idéburen välfärd: Betänkande av utredningen om idéburna aktörer i välfärden. Stockholm: Elanders Sverige AB.

SOU 2022:14. Sänk tröskeln till en god bostad. Betänkande av utredningen om en socialt hållbar bostadsförsörjning. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Staaaf, A. & Corter, L. *Socialtjänstlagen 2021*. Helsingborg: Komlitt AB.

Statskontoret. 2020. Aktiv medverkan till bosättning i annan kommun: En kartläggning. 2020:19. Stockholm: Statskontoret.

Teodorescu, D. & Molina, I. 2021. Roma street-workers in Uppsala: racialised poverty and super precarious housing conditions in Romania and Sweden. *International Journal of Housing Policy* 21(3): 401-422. Doi: 10.1080/19491247.2020.1854950

Yuval-Davis, N. 2011. *The Politics of Belonging: Intersectional Contestations*. London: Sage Publications.

Westin, S. 2011. ...men vart ska ni då ta vägen? Ombyggnation ur hyresgästernas perspektiv. Working Paper No. 57. Institute for Housing and Urban Research. Uppsala University.

Bilagor

Intervjuguide

- Berätta om din roll - vad arbetar du med?
- När fick du höra talas om aktiv medverkan till bosättning första gången i ditt arbete? i vilket sammanhang vad det?

Kommuner

- Hur har du/ni i kommunen fått reda på att dessa personer har blivit påverkade i beslutet om att flytta till en annan kommun?
- Vad har hänt med de som har blivit utsatta för aktiv medverkan till bosättning? vad har du sett för effekter?
 - Vilka personer upplever du att det är som blir utsatta? Finns det gemensamma nämnare?
 - Hur har deras väg till sett ut från det att de kom till kommunen?
 - Hur vanligt är det skulle du säga?
- Varför tror du att detta sker? Vad är det som ligger bakom problemet? Vad möjliggör aktiv medverkan till bosättning?
- Varför tror du att det är just dessa grupper som påverkas till flytt?
- Har du sett någon utveckling till att det har blivit vanligare med aktiv medverkan till bosättning i annan kommun?
 - Om svaret är ja - varför tror du att det har börjat ske allt mer ofta nu? varför kan man se den utvecklingen?
- Om ni har tagit emot personer som har blivit påverkade till flytt till er kommun ofrivilligt, hur har ni hanterat det?
- Har ni förändrat ert arbetssätt eller har det skett några förebyggande insatser från ert håll? Policyer?
- Vad har ni gjort för insatser för de personerna? (kanske policyer?)
- Vad anser du är lösningen? Vad behöver åtgärdas för att detta ska lösas? Har ni vidtagit några åtgärder själva?

Civilsamhällesorganisationer

- Hur har ni fått reda på att dessa personer har blivit påverkade i beslutet om att flytta till en annan kommun?
- Vad har hänt med de som har blivit utsatta för aktiv medverkan till bosättning - vad har du sett för effekter?
 - Vilka personer upplever du att det är som blir utsatta? Finns det gemensamma nämnare?
 - hur har deras väg till sett ut från det att de kom till kommunen?
 - Hur vanligt är det skulle du säga?
- Om ni har mött personer/arbetat med personer som har blivit utsatta för social dumpning - hur har ni hanterat det? Vad har ni kunnat stötta med något
- Varför tror du att detta sker? Vad är det som ligger bakom problemet?
- Varför tror du att det är just dessa grupper? Däribland de personer som ni arbetar gentemot?
- Har du sett någon utveckling till att det har blivit vanligare med aktiv medverkan till bosättning i annan kommun?
 - Om svaret är ja - varför tror du att det har börjat ske allt mer ofta nu? varför kan man se den utvecklingen?
- Vad anser du är lösningen? Vad behöver åtgärdas för att detta ska lösas?